

LA CRISI FINANCERA EN UNA VILA DEL CAMP DE TARRAGONA: VALLS A PRINCIPIS DEL SEGLE XV

JORDI MORELLÓ BAGET

1. INTRODUCCIÓ

En els estudis dedicats al municipi català dels segles XIV i XV esdevé gairebé ineludible parlar de crisis o de dificultats financeres. Com és sabut, el constant increment del deute públic, principalment aquell que derivava de la venda de censals morts i violaris, va esdevenir una important i pesada càrrega que situava les finances municipals en la corda fluixa i a un pas de la bancarrota. Alguns municipis arribarien a fer fallida en no poder fer front a les exigències derivades d'aquell deute. La causa d'aquest endeutament es troba —com també és sabut— en la forta pressió que els municipis van haver de soportar, especialment al segle XIV, a l'hora de fer front a les contínues demandes reials, entre altres factors que també haurien contribuït a agreujar el precari equilibri financer, com la reforma de les fortificacions, el proveïment de cereals en moments de carestia, etc. Davant d'algunes necessitats especialment preemptòries, els dirigents municipals no van tenir més remei que recórrer, amb relativa freqüència i ja de forma massiva durant la segona meitat del segle XIV, a l'emissió de deute públic, amb la consegüent acumulació de pensions que havien de ser satisfetes any rera any i de forma puntual¹. Fou això —el pagament de

¹ Són relativament nombrosos els estudis que, des d'una o altra perspectiva, incideixen en la importància del deute públic en el marc de la hisenda municipal i en el procés d'endeutament censal. Podem assenyalar els següents: Y. ROUSTIT, *La consolidation de la dette publique à Barcelone au milieu du XIV siècle*, «Estudios de Historia Moderna», 4 (1954), pp. 15-155; M. TURULL, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, Barcelona, 1990, p. 477 i ss.; J. MORELLÓ, *Fiscalitat i finances de dues viles del Camp de Tarragona: Reus i Valls durant els segles XIV i XV*, Tesi Doctoral inèdita, Univ. de Barcelona, 1998, pp. 888-889 i 1040; R. URGELL, *Dinàmica del*

les pensions de censal— el que ben aviat va convertir-se en la despesa ordinària més important de les finances municipals. Per consegüent, l'estructura dels ingressos municipals es va haver d'amotllar, en bona mesura, a aquesta situació en base a la regularització d'unes fonts de finançament que, tanmateix, requerien el complement d'altres recursos de caire més extraordinari. Tanmateix, la insuficiència dels ingressos portaria a alguns municipis a situacions extremes d'insolvència davant la impossibilitat de satisfer aquelles pensions. Ja no es tractava, per tant, de no poder fer front a despeses extraordinàries o de caràcter imprevisible, sinó, encara pitjor, de no poder cobrir despeses de caràcter ordinari, perfectament previsibles, si bé convertides en una càrrega excessiva. Això és, de fet, el que succeí a Valls a principis del segle XV.

Evidentment, aquesta localitat del Camp de Tarragona no es pot considerar un cas únic o isolat, ni en el marc del Principat ni tampoc fora. En molts aspectes no es desmarca d'altres exemples locals que ja han estat donats a conèixer amb bastant de detall: algunes ciutats, com Mallorca² i Tarragona³, entre d'altres, van estar al llarg de tot el segle XV al caire de la

deute públic a la Universitat de Mallorca en el segle XV, dins M. SÁNCHEZ / A. FURIÓ (Comp.), *Actes del Col·loqui «Corona, Municipis i Fiscalitat a la Baixa Edat Mitjana»*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997, pp. 675-701; E. BELENGUER, *València en la crisi del segle XV*, Barcelona, 1976; V. OLASO, *L'endeutament censal a la vila de Gandia durant la Baixa Edat Mitjana*, «Ulla», 11 (1987), pp. 51-64; A. FURIÓ, *Crédito y endeudamiento: el censal en la sociedad rural valenciana (siglos XIV-XV)*, dins E. SARASA / E. SERRANO (eds.), *Señorío y feudalismo en la península ibérica (ss. XII-XIX)*, I, Zaragoza, 1993, pp. 501-534; A. FURIÓ ET ALII, *Endeutament i morositat en una comunitat rural. El censal a Sueca a finals del segle XV*, dins *Actes de la V Assemblea d'Història de La Ribera*, Almussafes, 1988, p. 119-165; P. VICIANO, *Ingrès i despesa d'una vila valenciana del Quatrecentes. Les finances municipals de Castelló de la Plana (1426-1427)*, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», 66 (1990), pp. 635-664; ÍDEM, *Fiscalitat local i deute públic al País Valencià. L'administració de la vila de Borriana a mitjan segle XV*, «Anuario de estudios medievales», 22 (1992), pp. 513-533; J.A. MIRA, *Las finanzas del municipio. Gestión económica y poder local. Sueca (s. XV-XVI)*, València, 1997, p. 71 i ss. Vegeu també els diferents treballs recollits en aquest mateix volum. Fora de l'àmbit de la Corona d'Aragó, és especialment interessant el treball de M. BOONE, «Plus dueil que joie». *Les ventes de rentes par la ville de Gand pendant la période bourguignonne: entre intérêts privés et finances publiques*, «Bulletin trimestriel du Crédit Communal de Belgique», 176 (1991-92), pp. 3-25.

² Vegeu R. URGELL, «Dinàmica del deute públic cit.»; també Pau CATEURA, *Una enquesta sobre la situació econòmica i demogràfica de Mallorca l'any 1440*, «Fontes Rerum Balearium», 1 (1990), pp. 53-93; el mateix problema es féu extensiu a la resta del regne insular: vegeu A. SANTAMARIA, *La deuda pública en la parte foránea de Mallorca al finalizar el siglo XV*, «Anuario de estudios medievales», 8 (1972-73), pp. 257-304.

³ Com se sap, la crítica situació financera que es vivia a la ciutat de Tarragona es manifesta durant bona part del segle XV: el 1424, per exemple, s'havia format una comis-

fallida, mentre els seus dirigents intentaren aportar solucions, encara que sense gaire èxit. Naturalment, la fallida, com a conseqüència d'un nivell excessiu d'endeutament, no es manifesta únicament als centres urbans més importants⁴. Igualment, en poblacions menors a la que anem a considerar aquí es donen situacions crítiques similars⁵. La cronologia d'aquestes crisis financeres no és la mateixa a tot arreu depenent de les circumstàncies que es donen en cada cas: mentre que alguns municipis es trobaven, ja a finals del segle XIV, en una situació de virtual bancarrota⁶, en altres, on ja la crisi era latent en aquesta mateixa època, fou sobretot durant el segle XV (en el cas de Valls, a començaments) quan es produí la fallida amb tots els seus ets i uts. En aquesta ocasió tractarem la fallida financera d'una vila de mitjana categoria, com és Valls, que en el darrer terç del segle XIV comptava amb poc més de 400 focs. Per això, convindrà tenir en compte el procés que es desenvolupà en aquesta localitat al llarg dels trenta o quaranta anys precedents, abans d'abordar la qüestió principal: com es produí la suspensió de pagaments i quina solució s'hi va donar.

sió per estudiar el redreç de les finances d'aquesta ciutat, però sense arribar a cap resultat concret. Finalment, la concòrdia establerta amb els creditors el 1462 posà la ciutat a mercè d'aquells; cf. J.Mª RECASENS, *La ciutat de Tarragona*, vol. 2, Barcelona, 1975, pp. 242-258; i F. CORTIELLA, *Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana: Tarragona*, Tarragona, 1984, pp. 165-183 i 234-238. De fer, les mesures adoptades per intentar contrarestar el deute censal havien estat freqüents des de finals del segle XIV.

⁴ La suspensió de pagaments esdevingué freqüent en algunes ciutats italianes, com a Florència: vegeu M. BECKER, *Problemi della finanza pubblica fiorentina della seconda metà del Trecento e dei primi dei Quattrocento*, «Archivio Storico Italiano», CXXIII (1965), pp. 433-466 (pàg. 459 pel que fa a la cita); o també a Venècia; cf. G. LUZZATTO, *Il debito pubblico della repubblica di Venezia dagli ultimi decenni del XII secolo alla fine del XV*, Milano-Varese, 1963, pp. 153, 239-40 i 253.

⁵ Coneixem el cas de Vilaverd, localitat situada a la Conca de Barberà si bé molt a prop de Valls; cf. F. CORTIELLA, *Història de Vilaverd*, 1982, p. 143 i ss. Aquest cas és doblement interessant: primer, perquè en aquesta petita localitat (que comptabilitza no gaire més de 50 focs durant la segona meitat del segle XIV) la fallida de les finances es produí el 1404, dos anys abans que en el cas que ens ocupa ara; i, segon, perquè tant Valls com Vilaverd pertanyien a la mateixa senyoria (la Mitra tarragonina) i participaven, per consegüent, en els mateixos actes de la Comuna juntament amb altres viles del Camp. El cas de Vilaverd presenta, doncs, moltes similituds amb el de Valls, almenys pel que fa al procés seguit per intentar resoldre la situació, segons el que posarem de relleu en el present treball.

⁶ La universitat de Mallorca ja es trobava en una situació prou difícil al començament de la dècada de 1370; vegeu Pau CATEURA, *Fiscalidad real y municipal en la Mallorca del s. XIV*, «Anuario de Estudios Medievales», 22 (1992), pp. 443-462 (pàg. 457 pel que fa a la cita).

2. L'INCREMENT DE LA DESPESA CENSAL DURANT LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XIV

En el cas de Valls, podem observar com el nivell d'endeutament seguí, al llarg de la segona meitat del segle XIV, una constant tendència a l'alça. Com es veu a partir dels muntants de les pensions registrades en alguns exercicis de clavaria corresponents a aquest període, aquest ascens fou molt important. En els quaranta tres anys que separen el 1357 del 1400, la despesa es triplicà en escreix: si el 1357/58 encara no representava un total de 500 ll., el 1400/01 gairebé eren 1.520 ll., amb un augment global situat entre el 67-68%. Això no obstant, el ritme d'endeutament hauria estat molt oscil·lant al llarg del mateix període. A pesar de què ens falten conèixer molts altres indicadors d'exercicis de clavaria que no s'han conservat (a banda també d'altres volums fragmentaris que no podem incloure en la present anàlisi), sembla que un dels moments de més fort endeutament es pot situar pels volts del 1375: així, l'augment que es registra entre els exercicis de 1374/75 i 1377/78 és de l'ordre del 38%. A partir del 1377, el volum de pensions ja superava les 1.000 ll., un índex de despesa bastant considerable en el cas que tractem. Durant el quart de segle restant, el deute anà ascendint fins a col·locar-se per sobre de les 1.500 ll.; de fet, l'exercici del 1400/01, amb 1.519 ll. i escaig, registra el màxim de tota la sèrie, ja que la tendència s'invertí a partir d'aleshores, tal com ens mostraran després les clavaries del segle XV. Centrant-nos, però, en el període que ens interessa ara, cal veure les causes que conduïren a aquest considerable increment de la despesa censal.

Tot passant revista a les emissions del deute públic realitzades durant el mateix període, trobem moments especialment destacats, tal i com podem veure reflectit en els màxims registrats en el gràfic adjunt on tenim en compte el volum de capitals manlevats anualment a través d'aquesta modalitat creditícia. Així, si abans del 1350 hi ha alguns anys destacats, com el 1337 (amb 28.500 s.=1.425 ll., en aquest cas, per un violari) i el 1347 (amb 37.000 s.=1.850 ll.), sembla que hauria estat a partir de la dècada de 1370, quan el recurs al censal, a part d'esdevenir un recurs molt més habitual, assolí índexs més elevats, malgrat les oscil·lacions registrades. El gràfic situa els majors índexs d'endeutament a les dècades de 1370 i 1380, continuat encara a la darrera dècada de la mateixa centúria. El màxims són assolits el 1372 (amb 42.000 s.=2.100 ll.) i el 1383 (amb 39.000 s.=1.950 ll.). Es tracta, en tot cas, de resultats orientatius, puix que només coneixem algunes emissions de totes les que es van arribar a fer en aquest

període⁷. Del que no hi ha dubte és que fou entre el darrer terç del segle XIV i els primers anys del XV quan es constituí el nucli principal del deute en aquesta vila.

Les causes d'aquest endeutament es troben, sobretot, en la pressió de l'Estat (donatius i altres demandes satisfetes a la Corona o a la Generalitat), encara que –ja ho hem dit– no fou l'únic factor que es fa present en les diferents emissions realitzades. El 1347 senyala un moment clau, ja que es van haver de vendre diversos censals per tal que la vila pogués pagar el rescat del bovatge⁸; a la dècada de 1360 es van fer algunes emissions (en principi de no molta importància a nivell quantitatiu) a propòsit d'alguns fogatges, esdevinguts tan freqüents en aquesta època de guerra amb Castella. Però el moment en què es generà més deute, en termes quantitatius, hauria estat la dècada de 1370. Així es reflecteix a l'exercici de clavaria de 1374/75, on s'observa la concurrència de diversos factors que obligà a realitzar importants manlleutes via censal, ja fos per satisfer alguns donatius amb destinació al fisc reial, per la compra de blat arran de la carestia de 1374, per fer front a les despeses que començaven a reportar les obres dels murs o encara per altres causes⁹. No és estrany, doncs, l'important augment que es registra a partir d'aleshores en el pagament de les pensions, que es traduí en la incorporació de nous censalistes, tal i com hem pogut observar a les clavaries posteriors. A la mateixa dècada s'afegiren altres despeses generades per obligacions concretes amb la Corona o amb la Diputació del General: donatius via fogatge i redempcions de l'usatge Princeps Namque, remissions i multes per raons diverses, maridatges i més tard també coronatges, entre d'altres demandes pecuniàries. Hom continuà

⁷ De fet, corresponen a només una part del gran nombre de pensions de censals que la vila estava satisfent a finals del segle XIV. Probablement, ja a la dècada de 1360, o abans i tot, el deute censal hauria començat a créixer de forma considerable, tot i que això en el gràfic ho tenim mínimament representat per manca de més informació.

⁸ Sobre aquesta qüestió, J. MORELLÓ, *Vers l'obtenció d'una franquesa fiscal: el rescat del bovatge al Camp de Tarragona (1347)*, «Historia et documenta», 4 (1997), pp. 39-74.

⁹ Efectivament, com hem fet observar a partir de l'anàlisi d'aquest volum de clavaria, la vila va haver de bestreure més de 1.000 ll. per satisfer diverses obligacions concretes envers la Corona o envers la Senyoria: 275 ll. pel matrimoni de la Infanta Joana; 401 ll. i mitja per un donatiu que es va fer a l'arquebisbe; 85 ll. del que restava d'un antic donatiu promès a la Corona; quasi 313 ll. per una composició o avinença feta per redimir el servei del Princeps Namque. Llevat del maridatge indicat en primer lloc, que es pagà a l'octubre, les altres contribucions van haver de ser satisfetes en el darrer mes del 1374. El recurs al censal hauria estat, doncs, ineludible. Dissortadament, això no ho tenim registrat en aquest volum de clavaria pel fet que hi manca la part dels ingressos; cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i finances*, pp. 808-809.

realitzant emissions en els darrers anys del segle XIV, o en els primers del següent. Entre 1393 i 1403, segons el que podem veure indicat en el gràfic adjunt, no hi va haver any en què no es vengués algun censal, amb una mitjana anual de 14.381 s., quasi 720 ll. anuals. Aquest fet és indicador també de la freqüència del recurs al censal en el trànsit de segles, malgrat es tradueixi en quantitats més aviat modestes, almenys en comparació amb anteriors dècades.

Evidentment, no fou aquesta l'única via d'endeutament utilitzada en aquesta època, atés que també es realitzaren nombrosos préstecs (la forma de crèdit més tradicional), com tenim comprovat a partir dels mateixos volums de clàvia, però sí fou, en canvi, la que majors conseqüències va tenir sobre les finances locals a causa, doncs, de la major captació de capital que s'aconseguia per aquest mitjà creditici. A diferència també dels préstecs a curt termini, la liquidació dels quals no solia depassar el termini d'un any des que eren contrets, la venda de censals no fou seguida d'una política d'amortització equivalent al volum d'endeutament. El resultat es manifesta en el gran cúmul de pensions, cosa que suposava un feixuc llast que condicionava considerablement les estratègies fiscals i financeres que podien ser decidides a nivell local. Ja a finals del segle XIV es començaren a fer emissions de rendes per redimir les que tenien estipulat un tipus d'interès més alt, cosa que poc a poc aniria guanyant terreny i acabaria esdevenint el principal motiu de les noves emissions realitzades al segle XV.

Centrant-nos en el nombre de pensions satisfetes al llarg del període (vegeu quadre 1), podem constatar una tendència general a l'augment. El nombre de pensions s'incrementà entre 1357/58 i 1370/71, però després minvà (potser com a resultat del primer intent de sanejament endegat el 1371 que comentarem després). Seguí augmentant a partir del 1374/75, duplicant-se i gairebé triplicant-se durant la mateixa dècada, cosa que avala encara més la importància d'aquesta dècada en el procés d'endeutament censal en el cas que ens ocupa. Ja el 1400, la universitat restava obligada envers més de setanta censalistes, un col·lectiu molt nombrós pel tipus de vila que tractem.

Quadre 1 El deute censal en el període 1357-1401

Exercici	N.º de pensions	Volum de pensions ll. / s. / d. / m	Tendència % (*)
1357/58	24	492 / 11	
1370/71	31	562 / 13 / 4 m	12,5
1374/75	22	660 / 16 / 8	14,8
1377/78	50	1.062 / 15 / 6	37,9
1379/80	59	1.324 / 5	19,8
1400/01	71	1.519 / 1 / 11	12,8

Pel que fa als censalistes, hi ha un factor a tenir en compte: el predomini dels foranis enfront dels locals. Mentre que el 1357/58 i el 1370/71, la proporció entre locals i foranis es mantenia en una proporció bastant igual, a partir del 1374/75 els foranis constituïen el grup més nombrós, a part que el ventall geogràfic es diversificà encara més el 1377/78 amb la incorporació de nous censalistes domiciliats en alguns llocs situats a les rodalies de Santa Coloma de Queralt. A més, tenint en compte que les pensions més oneroses solien ser satisfetes als foranis, el numerari que sortia fora vila va ser sempre més important que el que anava a parar als creditors locals. Aquests, amb algunes excepcions, els trobem com a receptors normalment de pensions modestes. De fet, la presència de censalistes pertanyents a les oligarquies ciutadanes (en el cas que ens ocupa, de Tarragona, Barcelona, Vilafranca, Lleida i Montblanc, però també d'altres llocs menors) entra dins la lògica de les viles mitjanes com Valls, explicable per la incapacitat dels prohoms locals per realitzar inversions en el nivell de capital que la universitat requeria. Ara bé, la manifesta incapacitat per capgirar aquesta situació (com hauria estat invertint aquella balança a favor dels locals) esdevingué un important handicap en la crisi que s'aveïnava.

* Aquest càlcul percentual és obtingut en relació amb el volum de les pensions de l'exercici precedent, cosa que serveix per mostrar la tendència de l'endeutament (a l'alça o a la baixa, quan s'indiqui amb signe negatiu) i en quina mesura augmentà o minvà.

En base als diferents capbreus de censals conservats per al període que ens ocupa (vegeu quadre 2), sabem quina era la proporció entre el muntant de les pensions satisfetes als censalistes foranis i als locals, respectivament. Podem veure que al llarg de la segona meitat del segle XIV, la balança sempre es troba inclinada a favor dels foranis, cosa que s'accentuà al final de la centúria: així, el 1383 les 3/4 parts del volum de les pensions es drenava fora vila, una proporció que havia de mantenir-se sense gaires canvis a cavall dels segles XIV-XV. Aquest factor, juntament amb l'increment global del deute censal i del nombre de pensions, juga un paper molt important en el col.lapse al qual s'arribà a principis del segle XV. Abans, però, caldrà veure quines mesures van ser adoptades per cobrir aquesta despesa creixent.

Quadre 2 La càrrega censal segons alguns capbreus del s. XIV

Any	Càrrega censal		
	Totals ll. / s. / d. / m	Foranis %	Locals %
1360	623 / 3 / 4	58	42
1383	1.257 / 1 / 8	75	25
1397	1.557 / 19 / 7 m	72	28

3. UNA ESTRUCTURA FINANCERA AL SERVEI DEL DEUTE

Per tal de seguir el ritme creixent de la despesa censal calgué esprémer al màxim tots els recursos que el municipi podia tenir disponibles. Així, l'elevat nombre de pensions acumulades obligà a emprendre diverses mesures en etapes successives, com ara la regularització d'algunes fonts d'ingressos (la quèstia o talla) i la diversificació del ventall de recursos, amb l'aparició també de nous instruments fiscals (onzens). A nivell de Valls hi ha un moment clau del procés, que és la reforma fiscal del 1369, any en què es configurà un sistema fiscal dual, basat tant en les impositcions, que en aquest moment ja estaven plenament regularitzades, i la talla, que a partir d'aleshores havia de ser percebuda anualment segons un

sistema de taxació proporcional¹⁰, tal com es continuà practicant si fa no fa en el que resta de segle. Efectivament, segons les ordinacions d'aquest any, les quals varen ser fetes amb l'aprovació del senyor de la vila (l'arquebisbe de Tarragona), fou dispostat que es faria una talla cada any, com hem dit, amb un volum de recaptació equiparable a la que podia obtenir-se per mitjà de les imposicions. Naixia, d'aquesta manera, un sistema fiscal dual pel fet que es basava en dues fonts d'ingressos principals, ambdues destinades a sostenir les principals despeses financeres identificades, cada vegada més, amb el pagament de les pensions de censal. Això no obstant, l'increment constant de la despesa, tant l'ordinària (amb la incorporació de noves pensions) com l'extraordinària (per les contínues demandes de la Corona, les reformes de les fortificacions, devolucions de préstecs, etc.), obligà a adoptar altres mesures, tendents a incrementar la recaptació de les fonts disponibles i a buscar també noves fonts d'ingressos. L'una fou l'increment de les taxes de les imposicions el 1376: aquesta mesura fou acordada pel Consell de la vila sense haver demanat cap autorització i sense estar avalat tampoc per cap concessió pretèrita (ni reial ni senyorial)¹¹. De fet, ja amb anterioritat, arran de les concessions atorgades pel rei en temps de la guerra amb Castella, i a causa dels diversos donatius que les viles del Camp de Tarragona van haver de satisfer a la Corona, s'havia permès recaptar imposicions amb taxes duplicades sobre els productes bàsics de consum¹². Si l'augment de les taxes al qual hem fet referència es va començar a posar en pràctica el 1376, sembla que devia durar per poc temps pel fet, doncs, que no havia estat autoritzat¹³. De tota manera, els màxims que tenim registrats com a ingressos de les imposicions es localit-

¹⁰ Per a més detalls, vegeu J. MORELLÓ, *El règim municipal de Valls segons unes ordinacions del 1369*, «Historia et Documenta», 1 (1994), pp. 11-39.

¹¹ El Consell, doncs, acordà augmentar les taxes sobre el pa, el vi, la carn i altres productes segons el parer que hi donarien els jurats i prohoms elegits en aquesta ocasió, i això malgrat les ordinacions dictades per l'arquebisbe. La causa d'aquest augment es deixa ben clar en el mateix document al·legant que la universitat era obligada en diverses sumes de diners per raó de censals i violaris, així com també per les obres de fortificació; AHCV, Pergamins, n.º 130.

¹² Efectivament, en virtut de les concessions atorgades per la Corona el 1358 i el 1360, els dirigents locals podien duplicar les taxes del pa, el vi i la carn durant un cert període de temps (7 anys i mig comptant els terminis donats en una i altra concessió); AHCV, Pergamins, n.º 102 i ACA, C, reg. 908, fol. 40 r.

¹³ No és casual que, durant tots aquests anys, es mantingués una polèmica entre el fisc reial i les viles del Camp sobre la forma com s'estaven utilitzant les imposicions, és a dir, pel fet de no respectar els termes de les concessions de la Corona, entre les quals s'inclouia la prohibició d'augmentar les tarifes sense exprés consentiment del monarca. Sobre aquestes qüestions, vegeu J. MORELLÓ, *Fiscalitat i finances*, pp. 447-48.

zen precisament el 1377/78 (al voltant de 25.000 s.=1.250 ll.) i el 1379/80 (amb poc més de 23.500 s.=1.175 ll.). Poc després sorgiren problemes amb els inspectors del fisc reial, els quals no consentiren que es modifiquessin les taxes de les imposicions sense expressa autorització. D'aquesta manera, s'hauria tornat al sistema de recaptació habitual abans del 1376. Ho confirma el fet que les tarifes del 1383 no difereixen en molt de les que s'havien establert anteriorment (1347). En tot cas, l'augment del producte de les imposicions també es podia aconseguir diversificant el ventall d'activitats i augmentant el nombre de productes que es gravaven.

En efecte, una altra via practicada fou la creació de noves imposicions en el trànsit dels segles XIV-XV: en aquest aspecte caldria destacar sobretot els anomenats herbatges. De fet, arran ja de les imposicions establertes el 1347, que haurien servit de patró en les posteriors concessions, el ventall de productes gravats era molt ampli. L'aparició de noves imposicions a finals del segle XIV es va fer més en el sentit d'afegir recàrrecs sobre imposicions preexistents: per exemple, introduïnt un herbatge de la carnisseria que d'alguna manera se sobreposava a la imposició de la carn. A Valls, a cavall dels segles XIV-XV s'incorporaren dues modalitats diferents d'aquesta imposició: l'anomenat herbatge del terme i l'anomenat herbatge de la carnisseria, que temps després acabaria fusionant-se amb la imposició de la carn. Aquests herbatges s'afegien, per tant, al conjunt dels arrendaments tradicionalment practicats a partir de les imposicions existents des de mitjan segle XIV.

Altres disposicions per augmentar els ingressos cal situar-los en l'àmbit de la fiscalitat directa. Així, una altra mesura hauria estat, amb tota probabilitat, l'augment de les taxes aplicades a les talles ordinàries. Només així s'explica que la recaptació d'aquestes talles arribi a superar —a finals del segle XIV— els totals del que aleshores s'ingressava via imposicions. Així ho tenim comprovat en els exercicis de 1398/99, 1400/01 i 1401/02, amb ingressos situats entre les 1.100-1.300 ll., pel cas de la talla ordinària, i, entre 700-900 ll., pel cas de les imposicions. Aquest fet implicaria, evidentment, una major pressió fiscal sobre la població, que es traduí en continus problemes de morositat i retards en la percepció de les quantitats reclamades. També és l'època en què el municipi pressionà amb més força alguns col·lectius de la vila (preveres, homes de paratge) perquè contribuïssin en les talles municipals, cosa que comportà nombrosos conflictes més o menys resolts a finals del segle XIV a través d'alguns pactes bilaterals o a través també de sentències judicials¹⁴.

¹⁴ Justament, moltes de les qüestions debatudes amb aquests col·lectius es referien a la contribució de les talles ordinàries. Sobre aquestes qüestions, vegeu, novament, J. MORELLÓ, *Fiscalitat i finances*, p. 595 i ss. (cap. VI).

Finalment, un altre recurs fiscal va ser l'establiment d'onzens (a Valls sembla fora de dubte que fou el 1394 quan per primera vegada s'establí un impost d'aquest tipus¹⁵) i altres formes de punició afins, com els dotzens i vintens establerts posteriorment, ja a principis del segle XV, però mai sense perdre el caràcter d'impost extraordinari. Tot i que els ingressos obtinguts a través d'aquests impostos havien de ser destinats —en teoria— a l'amortització del deute (tal era el propòsit expressat en les corresponents autoritzacions subscrietes amb la senyoria), sembla que, en el cas que ens ocupa, serviren més aviat per pagar les pensions, esdevenint una font complementària a la recaptació obtinguda de les impositcions i la talla ordinària, ja que ambdues eren insuficients per fer front a totes les despeses.

Així, doncs, els ingressos aconseguits per aquestes vies (sense oblidar també el recurs a d'altres fonts, com les talles de caràcter extraordinari, sempre destinades a sufragar despeses de caràcter eventual) no varen ser suficients per cobrir el creixent endeutament via censal que experimentaren les finances d'aquesta vila. Una bona part de l'estructura financera restava abocada al sosteniment del deute censal (com a despesa ordinària) i d'altres despeses extraordinàries, com les derivades de les contínues demandes realitzades sobre les universitats del Camp durant els regnats de Joan I i Martí I. En aquestes circumstàncies, es feia difícil aplicar mesures de sanejament prou efectives.

Certament, la lluita de censals començà a ser una preocupació dels dirigents municipals, com ja es feia palès a les ordinations del 1369. Pocs anys després, el 1371, es donava un primer intent per sanejar les finances. La universitat féu gestions, primer amb alguns prohoms de la vila i després amb alguns foranis (tots ells mercaders), per tal de fer una redempció global dels deutes. Això, pel que sembla, es pensava fer per mitjà de l'assignació del producte de les impositcions a la persona o persones que estiguessin disposades a fer-se càrrec d'aquells deutes, que majoritàriament devien referir-se a les pensions de censals. El Consell de la vila acordà lliurar 26.000 s. anuals (=1.300 ll.) a qui pogués fer la referida redempció en el mínim de temps possible. Sembla que tal operació no tirà endavant o que, si ho féu, va tenir resultats ben minsos. En els mateixos volums de clàvia registrem algunes lluites de censals, si bé poques: si el 1369 (segons la reforma del mateix any) es pensava efectuar alguna lluita, concretament de 50 ll. censals, no fou fins a l'exercici de 1377/78 quan tenim les primeres mencions a lluites efectivament realitzades: en

¹⁵ Capítols transcrits a J. MORELLÓ, *La problemàtica d'un impost a finals del segle XIV: la impositció de l'onze a Valls el 1394*, «Miscel·lània de Textos Medievals», 8 (1996), pp. 249-282.

concret per un total de 250 ll. A partir d'aquí ja no tenim cap altra dada fins el 1401/02, quan s'amortitzaren més de 1.100 ll., cosa que explicaria també el descens en el volum de les pensions satisfetes en relació amb l'exercici precedent. En tot cas, aquestes operacions tenen a veure amb el segon intent de sanejament de les finances, que es traduí en l'adopció d'una sèrie de nous drets fiscals que esmentarem en l'apartat següent.

4. NOUS INTENTS DE SANEJAMENT REALITZATS A COMENÇAMENT DEL SEGLE XV I SÍMPTOMES DE CRISI

La situació financera de la vila a principis del segle XV no podia ser més angoixant, cosa que tenia també un reflex en la situació d'agobi fiscal que es transplantava als vilatans. El nivell d'endeutament, com ja hem vist abans, era molt elevat: el 1400/01 la despesa de les pensions ascendia a gairebé 1.520 ll. Si més no, també el nombre de pensions continuava sent molt elevat¹⁶. A principis del 1401 els dirigents locals van fer un intent per reduir el volum del deute posant en pràctica diferents vies. A través d'una comissió de sis prohoms el Consell de la vila contactà amb el vicari de l'arquebisbe, micer Lluís de Vallterra, per estudiar la manera com podien descarregar-se dels deutes: el febrer d'aquest any l'esmentat vicari donava vàries disposicions, de les quals, però, no en tenim un coneixement puntual. Segons els coetanis, es tractava d'una «declaració de reemçó», cosa que fa pensar en disposicions encaminades a aconseguir la reducció dels tipus d'interès dels censals; sabem almenys que, per part dels comissionats de la vila, es demanà una rebaixa dels censals que percebien els preveres a raó del 5%, cosa que també s'intentava fer amb altres creditors foranis, ja fos a la dita raó o a d'altres tipus rebaixats. Seguint segurament les disposicions donades pel vicari de l'arquebisbe, l'exercici de 1401/02 registra

¹⁶ Ja hem vist que la majoria dels creditors eren foranis. Prenent de base el llistat de pensions consignades en el mateix exercici, podem conèixer la diversa procedència geogràfica dels censalistes foranis: de Barcelona, per exemple, n'hi havia un total de set; de Tarragona, quatre; altres eren de Vilafranca, Lleida, Reus, Santa Coloma de Queralt i de llocs de la rodalia de menor entitat. En l'àmbit de les institucions religioses s'hi compta el cenobi de Poblet, la confraria de preveres de Tarragona, els convents de predicadors de Barcelona i de Lleida, entre d'altres institucions religioses locals i diversos clergues de la Comunitat de Preveres. Les principals pensions satisfetes en aquest moment eren de 100 ll. Com aquestes n'hi havia cinc (totes percebudes per foranis), constituïnt, per tant, una tercera part del muntant global indicat. De fet, el censalista més important era el lleidatà Berenguer Gallart, com a perceptor de dues pensions de 100 ll. cada una que en aquell moment no tardarien a ser reduïdes a raó del 5,8% (17 mil per mil).

diverses rebudes de dotzens i altres drets (herbatges) que en conjunt aportaren unes 430 ll. d'ingressos. Gràcies, doncs, a aquests ingressos de caràcter suplementari, junt als ordinaris, en els dos exercicis consecutius de 1400/01 i 1401/02, el deute censal es reduí de l'ordre d'un 3%, cosa que era, de tota manera, insuficient per contrarestar l'enorme acumulació de pensions. En tot cas, l'esforç realitzat té una traslació en el volum financer de l'exercici de 1401/02, que és netament superior a qualsevol altre de la sèrie. També l'exercici de 1402/03 (que, malauradament, no s'ha conservat) continuaria registrant ingressos de tipus extraordinari com els esmentats. En aquest cas coneixem algunes disposicions o capítols relatius a diversos drets fiscals (dotzens, herbatges) que es donaren a arrendar durant aquesta mateixa anyada i amb el producte dels quals es devia intentar cobrir la despesa censal o realitzar, si s'esqueia, alguna lluïció¹⁷. Es tracta de vèries imposicions, com el titulat «dret del bestiar de la carnisseria» (percebut per l'escorxament d'animals) i un altre dret del bestiar que es tenia *dintre los senyalls* (que, més pròpiament, seria un herbatge, ja que era percebut sobre el bestiar que pasturava al terme i es taxava a raó d'una quantitat fixa per cada animal), a part d'un molinatge (que gravava la moltura i el consum de cereals) i d'un altre dret anomenat del «beure de casa» (imposició sobre el consum de vi). Un dels aspectes més curiosos d'aquestes dues últimes imposicions era que s'havien de percebre per categories o mans, tot i ser aquest un procediment més propi dels impostos directes¹⁸. A part d'aquests drets o imposicions, també es donaven a arrendar alguns vintens: dels «blats grossos i menuts» i de les menuderies, en aquest cas per les collites d'olives, hortalisses, cànem, lli... i per alguns productes ramaders: llana, formatges. La mateixa taxa (5%) es pensava aplicar sobre els censals i violaris que els vilatans rebien fora vila. Una característica, doncs, d'aquests impostos és que no podem fer una distinció massa clara entre els que hauríem de qualificar, d'acord amb la classificació clàssica, com a directes (en la modalitat d'impostos sobre la renda) i els indirectes (imposicions), tal i com s'observa en els procediments utilitzats. Al marge d'aquesta qüestió, que no ens pertoca desenvolupar aquí, està clar que els ingressos obtinguts dels diversos drets que hem indicat (fossin impostos directes o indirectes) haurien servit per realitzar les reduccions de censals acordades en la sobredita «reemçó».

¹⁷ AHCV, Llibre Gros, fols. 95 r.-101 v.

¹⁸ Pel que fa al molinatge, els de mà major pagarien 3 diners per rova; els de mà mitjana, 2 d.; i, els de mà menor, 1 d. Pel que fa al «beure de casa», cada «bevedor» major de cinc anys pagaria cada any 2 s., si era de mà major; 16 d., si era de la mitjana; i 8 d. si era de la menor.

Evidentment, la incorporació de nous drets fiscals no feia sinó afeblir encara més la capacitat de resposta dels contribuents de la vila. El problema de la morositat, derivat sobretot de l'increment de la sostracció a través de les talles ordinàries, és conseqüència directa de la situació d'agobi fiscal a la qual s'havia arribat. Efectivament, a cavall d'un i altre segle, el nombre de contribuents problemàtics havia augmentat, tant del col·lectiu de vilatans com dels terratinents que contribuïen per les terres que tenien dins el terme, a més dels clergues i els homes de paratge (la baixa noblesa resident a la vila), sobretot en relació amb el cobrament de les talles de caràcter ordinari¹⁹. Així no és estrany que el 1401 comenci a actuar una mena d'intermediari en el procés d'embargament dels béns de tots aquells (vilatans o foranis) que devien per raó de les talles ordinàries²⁰, mentre que poc després, el 1404, es creava la figura d'un «instigador dels deutes de la vila», com encarregat de reclamar les quantitats degudes per qualsevol motiu. Aquest instigador tenia reconeguda la facultat d'embargar els béns dels morosos, sempre que aquests tinguessin béns per a ser embargats²¹. Aquest càrrec seguí existint durant almenys la primera dècada del segle XV.

A part dels aspectes fiscals o financers, també cal tenir en compte altres factors conjunturals, com són les pestes dels primers anys del segle i les caresties, factors que haurien contribuït a agreujar la situació que es vivia en aquesta vila —quan estava a punt de declarar-se una suspensió de pagaments— provocant la disminució del nombre de contribuents i de la riquesa que podia ser gravada a través de les talles ordinàries.

¹⁹ A títol d'exemple, podem esmentar al cas de Guillem Bofarull, el qual, segons es fa constar a la clavaria de 1404/05, devia algunes restes que es retrotreien al 1384. En el mateix exercici figuren nombroses quantitats satisfetes pels preveres —per individual— i per altres deutors de la vila o de fora. Igualment, es fa referència a una visita a la vila del vicari (o veguer) de l'arquebisbe per tal de constrènyer els deutors de la vila a pagar el que devien a la universitat.

²⁰ Aquesta persona s'encarregaria de realitzar la compra *de les possessions d'aquells qui no han béns mobles per pagar les qüestions* i també *per fer venir en poder del clavari les quantitats per les quals haurà fetes les compres per raó de les qüestions que deuen a la universitat*. El salari que tenia assignat (per fer les execucions) era de 3 florins anuals; AHCV, Clavaria, 1401/02, fol. 52 v.

²¹ Per la seva banda, la universitat assumia totes les despeses derivades de les apel·lacions que els deutors poguessin fer contra aquests embargaments; AHCV, Llibre Gros, fol. 61 r.

5. LA CRISI S'AGUDITZA: LA SUSPENSIO DE PAGAMENTS DEL 1405-06

Durant la primera dècada del segle XV els canvis que es produeixen a nivell financer denoten importants anomalies. Les clavaries mostren una situació financera molt trasbalsada, que es traduí, paradoxalment, en una espectacular caiguda dels volums financers: amb una disminució, pel que fa als ingressos, del 65% entre 1401/02 i 1404/05, i del 55% entre 1404/05 i 1405/06 (en termes absoluts es passà de les 4.331 ll. del 1401/02 a només 674 ll. el 1405/06). Naturalment, aquest daltabaix és més o menys correlatiu al volum de la despesa consignada en cada un d'aquests exercicis. La causa té en principi explicacions de caire financer. Així, si a la clavaria de 1404/05 es deixaren de pagar diverses pensions que havien estat assignades a l'anterior clavari, en la del 1405/06 tals pensions s'havien deixat de pagar en la seva major part, d'aquí el doble salt cap avall que experimentaren els volums financers. Efectivament, en el darrer exercici indicat només hi ha consignades vuit pensions, fet que prova la paràlisi en què es trobava la vila en aquells moments. ¿S'havia arribat, doncs, a un punt en què la despesa censal ja no es podia satisfer? Si fem un esguard als ingressos consignats en aquests mateixos exercicis, la situació també es presenta força alterada. En primer lloc, s'havien deixat de recaptar alguns drets fiscals de caràcter extraordinari —com els que havíem indicat abans— i s'havia abandonat completament el recurs al crèdit, tant per la via del censal com de la manlleuta. Quant als recursos ordinaris, aquestes clavaries reflecteixen les dificultats que hi havia per ingressar els diners corresponents als arrendaments de les imposicions. Per altra banda, també la recaptació de les talles deixà de ser l'habitual: com es veu en l'exercici de 1404/05, l'ingressat per aquesta via havia disminuït molt respecte dels anteriors exercicis²², mentre que el 1405/06 ja no es va recaptar cap talla, sinó únicament alguns deutes d'anteriors anys. També és per aquesta mateixa època quan es comença a fer distinció entre qüestions «agradables» i qüestions «forçoses», és a dir, respecte del pagament puntual de la talla ordinària i del pagament retardat de la mateixa²³.

²² Així, si per la qüestia del 1401/02 (la corresponent a la contribució vilatana, exclosos els col·lectius de terratinents) s'ingressaren més de 1.220 ll., per la qüestia del 1404/05 (etiquetada amb l'adjectiu d'«agradable») ja només s'ingressaren unes 500 ll.

²³ Aquest fet derivava de la percepció de «prests» (o talles anticipades) que fins aleshores es percebién abans que es recaptés la talla (o qüestia) anual. Així, el que abans s'anomenava «prest» passava a etiquetar-se com a «qüestia agradable», i el que abans era la qüestia pròpiament dita, rebia ara el qualificatiu de «forçosa».

Aquesta distinció nominal és indicativa de l'escisió de la població de contribuents en dos pols oposats: solvents i insolvents. Tot plegat és un clar símptoma de l'hecatombe financera que no tardaria a ser reconeguda de manera oficial. De fet, ens consta que la talla ordinària es deixà de recaptar des del 1405/06 i durant almenys tres anys²⁴, una prova més de la paràlisi que estava gangrenant les finances.

Quadre 3 El deute censal a principis del segle XV

Exercici	N.º pensions	Volum de pensions ll. / s. / d. / m	Tendència %
1401/02	66	1.475 / 14 / 8 m	-2,9
1404/05	58*	1.121 / 10 / 11 m	-24
1405/06	[8]	[65 / 16]	

Al marge de les xifres i de les valoracions financeres que hem fet fins ara, la situació que els mateixos volums de clavaria ens descriuen palesa en bona mesura les dificultats a les quals la vila va haver de fer front durant aquests anys. El 1405, com a mínim des del mes de març, ja es parlava de fer una «cessió de béns», expressió que d'ençà aleshores s'invocà repetidament i que feia al·lusió al procediment consistent a posar tots els béns pertanyents a la universitat (àdhuc els que posseïen els mateixos vilatans) a disposició dels deutes tinguts amb els creditors, segons el que indicarem més endavant. El Consell de la vila va reclamar la intervenció de l'arquebisbe i del Capítol per tal que mitjancessin entre la universitat i els creditors. Paral·lelament, es varen fer alguns tractes directes amb alguns creditors per reduir els tipus d'interès dels censals, però de moment sense cap resultat positiu²⁵. Es coneixien altres experiències properes, com Santa Maria del Pla, a on s'hi anà per prendre

²⁴ Així apareix indicat en un document que data del setembre del 1408: *per tant com la universitat ha cessat de fer qüestions III anys*; AHCV, Pergamins, n.º 255.

* Resten al marge les pensions que rebia un grupet de sis censalistes, pel fet d'estar assignades a l'anterior clavari. En el present exercici no es van anotar, d'aquí la disminució que es registra en relació amb el 1401/02.

²⁵ Consta, per exemple, que s'anà a Barcelona per demanar una reducció de censals; AHCV, Clavaria, 1404/05, fol. 66 v.

còpia de certa «cessió» que aquesta vila havia fet no gaire temps enrera, pel que sembla²⁶. Probablement, també es tindria coneixença de la fallida succeïda a Vilaverd, que coneixem bastant bé gràcies a l'estudi de Francesc Cortiella, i que presenta molts punts similars al cas que ens ocupa pel que fa als procediments utilitzats. Val la pena, doncs, comentar alguna cosa del que succeí en aquesta localitat abans de prosseguir amb el cas de Valls.

El 1404 –seguim Cortiella– es decretà la fallida financera d'aquell municipi i immediatament s'empenyoraren tots els béns dels vilatans. Ja el setembre del 1403 el vicari general, micer Lluís de Vallterra (el mateix que veiem actuar en el cas de Valls), havia ordenat que tots els béns dels habitants havien de passar a mans del batlle local, acte al qual s'hi fa referència com a «cessió de béns». A propòsit d'això, els creditors presentaren algunes queixes respecte de qui tenia competències jurisdiccionals (atés que el batlle, segons deien, havia usurpat la jurisdicció del veguer de Montblanc), també respecte a l'empenyorament dels béns de les dones (aquestes, segons els creditors, estaven obligades per igual envers els deutes dels marits) o encara respecte a la no inclusió d'altres béns en l'inventari de la cessió i la no disponibilitat sobre els que sí havien estat inventariats, a més d'altres qüestions de caire més aviat formal²⁷. Per mediació de l'arquebisbe es redactaren uns capítols entre l'esmentada universitat i els creditors (entre els quals n'hi havia alguns de Valls), amb la qual cosa s'esperava aconseguir el redreç de les finances en aquesta localitat²⁸.

A tot arreu, les mesures que es donen per solucionar i superar la crisi són similars, com ara la col·locació de la major part dels ingressos al pagament de les pensions assegurant que no poguessin distreure's i emprar-se en altres despeses; l'establiment d'un control de les finances per part dels creditors per supervisar la correcta aplicació de les mesures estipulades; i la condonació o reducció dels interessos dels censals, entre altres disposicions.

²⁶ AHCV, Clavaria, 1404/05, fol. 68 r.

²⁷ Tocant als béns no inventariats, deien els creditors que quan es feia una cessió havien de figurar també els vestits de vàlua i sols conservar els imprescindibles per anar vestit!, cosa que no s'havia fet; també es deia que no es podia fer cap ús dels béns cessionats, cosa que tampoc es respectava, ja que els habitants vivien en els seus albergs i seguien treballant llurs terres tal com feien abans de la cessió. Per altra banda, en el dit inventari trobaven a faltar diversos béns, com ara el bestiar, llits i paraments, etc.; cf. F. CORTIELLA, *Història de Vilaverd*, pp. 146-47.

²⁸ La forma com s'esperava aconseguir això fou a través de l'establiment d'un deè sobre els conreus. També a Valls, com ja hem dit, s'establiren impostos similars per intentar redreçar les finances. Pel que fa a l'establiment d'impostos d'aquesta mena a nivell de tot Catalunya, vegeu J. MORELLÓ, *Els impostos sobre la renda a Catalunya: redelmes, onzens i similars*, «Anuario de estudios medievales», 27/2 (1997), pp. 903-968.

Tornant al cas de Valls, és important parar atenció en el que succeí durant els anys 1405 i 1406. Ja a l'abril del 1405, la gestió comptable de les finances estava trasbalsada. Al començament de l'exercici es va haver de nomenar un substitut del clavari perquè aquest estava pres a Barcelona (segurament, en relació amb les qüestions tingudes amb els censalistes barcelonins)²⁹. El 16 de juliol s'acordava amb el Capítol d'enviar sengles missatgers a Barcelona per tal d'exposar davant el rei la gravetat de la situació en què es trobava la vila a causa dels seus deutes. En aquest moment, els dirigents locals volien que els creditors fessin una «reducció» —que ells qualificaven de suportable—, ja que, en el cas contrari, es veurien obligats a fer una cessió dels béns de la universitat³⁰, advertència que tenia un cert deix d'amenaça. També s'acudí a l'arquebisbe per tal de trobar el necessari recolzament que la situació demanava. L'al·ludit, volent accontentar el desig dels representants municipals, proposà als creditors de reduir els censals, ja fos a raó del 30 mil per mil (3,3%) o bé a raó del 25 mil per mil (4%). Tals reduccions eren considerades insuficients per aquells altres, que reclamaren un major for (a menor interès): concretament, al 40 mil per mil (2,5%)³¹. Tals reduccions requerien també el pronunciament d'alguns jurisperits —als quals s'acudí per rebre consell— quan encara es tenia l'esperança de poder fer alguna avenença amb els creditors. Atenent, però, al poc cas manifestat pels creditors, l'única via a seguir era tirar endavant la cessió de béns, cosa que ja era considerat lícit segons la declaració que havien fet diversos juristes de Lleida³². Per la seva part, l'arquebisbe envià una carta als censalistes perquè anessin a Valls i comprovessin si realment la vila era destruïda i minvada de població, tal com asseguraven els representants municipals³³. Ell mateix era partidari de convocar a Valls tots els creditors per tal d'arribar a algun acord que evités la posta en marxa de la cessió tan anunciada³⁴. A l'octubre (1405), Andreu de Contijoc, jurisperit de Montblanc, aconsellava que abans de res intentessin agenciar una reducció del 40 mil per mil, perquè, si la majoria de cre-

²⁹ No en va, existeix un volum de comptes administrat per un bosser (que era un càrrec de designació directa) en el període comprès entre el 24 d'abril i el 20 de juny, o sia, mentre aquell altre estigué absent, a més del volum corresponent a l'anyada (1405/06) que administrà el clavari un cop retornà de Barcelona.

³⁰ AHCV, Clavaria, 1405/06, fol. 23 v.

³¹ *Ibidem*, fol. 26 r.

³² La consulta es féu a vuit doctors i sis juristes; AHCV, Clavaria, 1405/06, fol. 50 r.-v. De fet, no varen ser els únics que cobraren de la vila per donar consell en aquesta o en altres qüestions que se'n derivaven.

³³ AHCV, Clavaria, 1405/06, fol. 31 r.

³⁴ *Ibidem*, fol. 33 r.

ditors s'hi avenia, els de Barcelona (que, pel que veurem, van ser els que més maldecaps van donar a la vila) també ho haurien de fer³⁵. Ja aleshores es fa al·lusió a certs capítols que s'havien fet amb els creditors i que van ser mostrats a alguns juristes perquè donessin el seu parer³⁶.

De fet, era tal l'agobi de la vila a finals del 1405, que els representants municipals van aconseguir del rei una reducció en el còmput de focs a la meitat del nombre que tenien comptabilitzat (des del 1378), de manera que només haguessin de contribuir per 200, o fins i tot per menys, en les pagues que les universitats del Camp tenien aleshores pendents envers el fisc reial. Aquesta rebaixa es féu *en contemplació d'aquesta mesquina vila*, com apareix anotat en el llibre de clavaria coetani³⁷.

Ja aleshores faltava poc perquè es formalitzés la cessió de béns, cosa que succeí durant el mes de gener del 1406. A l'arxiu de Valls existeix un registre que es titula «Llibre dels béns de la universitat», on es fa relació puntual de tot el procés desenvolupat des d'aquest moment fins el maig del 1406³⁸. Seguint el procés tal i com apareix puntualment descrit en aquesta preciosa font d'informació, sabem que el síndic de la vila, de nom Pere Ripoll, presentà davant el batlle de l'arquebisbe i d'alguns creditors (27 de gener) la cèdula de la cessió, en la qual s'exposava la situació de màxima pobresa en què es trobava la vila junt a la disminució de la població, donant també com a causa d'aquesta despoblació les caresties que havien patit en els darrers temps³⁹. Junt a la presentació de la cèdula de la cessió es lliurà un quadern on hi havia anotats tots els deutes tinguts envers els creditors de la universitat per un total si fa no fa de 22.863 ll., corresponent una gran part (22.583 ll. 2 s. 6 d.) al capital passiu dels censals⁴⁰.

³⁵ *Ibidem*, fol. 35 r.

³⁶ *Ibidem*, fol. 35 v.

³⁷ *com lo sr. rei ha fet tornar aquesta vila a CC focs e ara paguem per CXC*; AHCV, Clavaria, 1405/06, fols. 41 v.-42 r.

³⁸ Aquest registre conté el *processus cessionis universitatis et maioris ac sanioris partis singularium ville de Vallibus et termini sui facto in posse venerabili baiuli dicte ville*. A partir d'ara ens hi hem de referir amb les sigles LBU.

³⁹ Tals eren els planys: *cum dolore, tristitia et amaritudine cordis dicunt et proponunt quod universitas et singulares dicte ville et locorum termini sui prenominati* -prèviament es dona un llistat dels habitants de la vila, poblats i masos del terme- *sunt tot et tantis debitis et creditoribus infrascriptis obligati in tantum quod propter mortalitates que in ipsis vigerent et annorum sterilitates ac propter debita censualium mortuorum ipsa villa et loci termini sui sunt, quare ad nichulum deducta et deducti ac singulares ipsius et ipsorum prenominati venerunt ad paupertatem maximam et nequerint satisfacere ipsis creditoribus etc.* (LBU, fol. 55 v.).

⁴⁰ A títol comparatiu, a Tarragona el total del passiu era -el 1400- de 51.628 ll.; cf. F. CORTIELLA, *Una ciutat*, p. 170.

D'acord amb el títol, en aquest «Llibre dels béns de la universitat» es registra l'inventari de tots els béns que la universitat tenia aleshores i de tots els drets que li pertanyien segons el que anem a exposar tot seguit. Primerament, es fa relació dels béns existents a l'església de Sant Miquel on el Consell es reunia per deliberar. Hom fa una descripció molt detallada de la documentació que configurava en aquell moment l'arxiu de la vila⁴¹. L'inventari es continua amb altres béns mobles que la vila tenia dipositats en diverses torres de la muralla que servien, doncs, de magatzems, així com els estris (les mesures) que usaven els mostassafs i els arrendataris de les imposicions en nom de la vila⁴². També es va fer l'inventari dels béns immobles que configuraven el patrimoni de la vila: en aquest apartat es fa menció, per exemple, a dos forns (un de teuler i un altre de fer canters), a més d'alguns patis i trossos de terra, entre els quals s'esmenta, per exemple, una devesa. Fins aquí es fa la relació, doncs, de tots els béns (mobles o immobles) que posseïa la universitat. S'inventariaren, d'altra banda, tots els censos que rebia la universitat sobre alguns habitatges (albergs) i terres⁴³. Igualment, apareixen consignats tots els deutes que tenien alguns particulars envers la universitat, ja fos per administracions de clavaries pretèrites o per altres raons, com ara els deutes dels flequers⁴⁴. Els deutes que tenien els preveres per raó de qüestions ocupa un altre apartat, on es passa revista a cada un indicant el que tenien pendent de pagament, obligats com estaven a pagar per raó dels béns que

⁴¹ A través d'aquesta descripció tenim, de passada, una idea molt completa del tipus de documentació que generava la universitat: *I armari o arxil de VI petges ab VIII cases ab sos forrellats, panys e lurs claus; en les VII cases ha llibres de clavaries, de stimes e ordonacions, axí en pergamí com en paper, I llibre ab posts vermelles on són scrites les vendes dels censals, llibres de qüestes, de fogatges, de comptes de la obra del mur, de la obra de la església e de altres coses, àpoques de albarans de clavaries, cartes de remences, llibres de determinacions de Consell, de privilegis, processos e d'altres diverses escriptures* (LBU, fol. 6 v.).

⁴² Per exemple, *Item, ha la dita universitat III mesures de mesurar blat redones appellades miges quarteres de fust ab launes de ferro, e tenen-les los compradors de la imposició de les quarteres* (LBU, fol. 9 v.).

⁴³ Aquesta informació ens brinda la possibilitat de conèixer quin era el patrimoni de la vila en aquest moment. Hom esmenta cinc albergs i diverses terres, com una vinya, dos solrecs (terres de regadiu) i altres trossos de terra sense especificar cultius (LBU, fol. 11 r.). El total d'aquests censos és de poc més de 7 ll., a banda del cens en espècie (6 quarteres d'ordi) que la universitat rebia per la masia i honors del mas de Ribes.

⁴⁴ De fet, la quantitat més alta consignada en aquest apartat correspon al que devia Guillem de Bas (o els hereus d'aquest) de la clavaria de 1401/02 i d'un fogatge que plegà aquesta mateixa anyada, amb un total de 1.346 s. 5 d. malla (LBU, fol. 12 r. i ss.). El total d'aquest apartat, també segons els nostres càlculs, és de 2.940 s. 9 d.

els eren pervinguts a tenor d'una sentència donada el 1392⁴⁵. Altres deutes anotats procedien de les imposicions, d'algunes talles, d'alguna administració pretèrita de clavaria, i encara per raons molt diverses⁴⁶. Figura també un apartat específic dedicat als deutes de quèsties «velles» des d'almenys el 1387/88, deutes originats «per defalliment de béns mobles» i que estaven al càrrec dels collidors o quèstiers⁴⁷. Un altre apartat correspon als deutes dels beneficiats de les esglésies de Valls per les obres realitzades en aquestes esglésies, i també per ponts, murs i valls, i altres coses a les quals estaven obligats per condemna judicial, àdhuc els d'aquells que rebien censals sobre la universitat⁴⁸. En un altre apartat s'anoten els deutes de l'administració de l'anomenat «blat de la vila»⁴⁹. Figuren encara les restes de les imposicions arrendades en els darrers trimestres corresponents a l'any 1405⁵⁰, o sigui, dels ingressos que tocava percebre de les imposicions del moment actual.

Però, a part de tot això, la dita cessió afectava igualment les fortunes dels prohoms de la vila, d'aquí que es consigní l'inventari dels béns mobles i immobles de diversos particulars, en concret, d'un total de cinquanta-sis persones⁵¹. El fet era que, si algun d'aquests prohoms, conside-

⁴⁵ LBU, fol. 13 r. El total que hem calculat és de 685 s. 4 d. malla.

⁴⁶ LBU, fol. 14 r. El total és de 1.504 s. 6 d. malla.

⁴⁷ La relació engloba totes les anyades compreses des del 1387/88 fins al 1404/05, amb llistats molt detallats de tots els deutors (LBU, fol. 15 v.).

⁴⁸ En aquest cas no s'especifiquen les quantitats degudes. Hi ha un total, però, de vint-i-vuit benefets (LBU, fol. 26 v.).

⁴⁹ Més en concret, de la botiga del 1401/02 que administrà Antoni Alamany (LBU, fol. 29 r. i ss.).

⁵⁰ LBU, fol. 30 r. i ss. El total és de 1.864 s. 6 d. Aquests «deutes» oscil·len entre un mínim de 2 s. i mig (per la imposició del drap de lli) fins a un màxim de 472 s., corresponents en aquest cas a la imposició de la carn. En aquesta època, la majoria de les imposicions continuaven arrendant-se per trimestres, com era costum de fer al segle XIV; només els herbatges, ja d'ençà la seva aparició, s'arrendaven per períodes anuals. A banda, caldria afegir-hi altres quantitats consignades per altres raons (bestretes, etc.) que sumen un total de 302 s. 10 d.

⁵¹ Tots els inscrits són de la vila menys un que vivia a Fontscaldes, que era un poblat ubicat dins el terme. En el llistat figuren almenys dos sastres, un paraire, un sabater, un teixidor, un apotecari, un picapedrer... L'inscrit en darrer lloc (fols. 145 v.-160 v.) és Antoni Cellers, un dels prohoms més destacats de la vila, qui jurà conforme havia denunciat tots els béns que posseïa: *protestant emperò que, si per oblit ho per altre rabó avia oblidat deguns béns, que decontinent que ell los age a sa mà ni a ell seran venguts ho li seran estats denunciats, que ell los demanarà a la honrada cort, e que per tant que frau no s.i pogués entrevenir per deguna rabó, etc.*; així, doncs, declarà els béns mobles que tenia a les diferents parts de la casa (al celler, a la sala, a la casa de pastar, a la cuina, a la cambra major i menor, a l'obrador), així com els deutes que li eren deguts i els béns seients, àdhuc els béns dotals de la seva muller, protestant novament que, si en les coses sients ho movents indicades o cessionades per ell, la dita dona, muller sua, avia degun dret, que per la dita cessió ho indicació no fos fet degun perjudici a la dita dona.

rats «principals», venia a pitjor fortuna, serien al seu torn els creditors d'aquests els qui haurien de respondre de tals obligacions. Per curar-se en salut, el síndic de la vila va fer un protest preveient la possibilitat d'haver passat per alt l'anotació d'altres béns que els sobredits poguessin tenir, ja fos per inadvertència —com es deia—, ignorància o error. Al llarg del mes de febrer es continuaren realitzant altres cessions de particulars, de manera que el sobredit nombre s'hauria anat ampliant a una bona part dels prohoms de la vila, i potser no necessàriament als que eren considerats més solvents⁵².

Tots aquests béns, tant els que eren propis de la universitat com els que eren de particulars, havien de servir per respondre, doncs, als deutes de la universitat. Per això es nomenà un curador encarregat de realitzar el pagament de les pensions a través dels béns i drets anotats en aquest registre. El nomenament es formalitzà a l'abril en la persona de Guillem Ramon de Montoliu, senyor de Renau i Vilabella, el qual apareix designat com a curador dels béns «cessionats», és a dir, amb plena facultat per administrar tots aquests béns i altres drets de la universitat, i també amb la facultat d'arrendar les impositions⁵³. Així, doncs, podríem dir que la universitat passava a ser tutelada per aquest interventor com si es tractés (tal era la formalitat jurídica emprada) d'un menor d'edat, o sigui, com si no fos plenament responsable dels seus actes. El sobredit administrador començà a actuar ben aviat, ja que el trobem lliurant a títol de comanda diversos béns o quantitats de diners a varis particulars⁵⁴. El fet, d'altra banda, que aquest curador fos designat per la cort del batlle de Vallis fou motiu de cert capteniment per part dels creditors, que més aviat estaven disconformes amb la persona escollida, segons el que veurem aviat.

⁵² Vist així, no cal creure que es tractava de tots els béns que aquests prohoms posseïen sinó únicament d'una part del seu patrimoni. Així sembla inferir-se a partir de les reclamacions que varen fer alguns creditors en contra de la cessió, segons el que direm més avall.

⁵³ Segons el que es declara en l'instrument pertinent: *dantes plenam facultatem et liberam ac generalem administrationem debita dicte universitatis et iura, petendi (et) recipiendi in iudicio et extra, impositiones eiusdem vendendi; et de hiis que receperitis, apocas et albaranas faciendi et libere exercendi circa receptionem, gubernaculum et administrationem, regimen ac curam seu custodiam dictorum bonorum.*

⁵⁴ Per exemple, Pere Conesa i la seva muller reconeixien rebre i tenir en pura comanda del referit curador la ingent (!) quantitat de 4 sous, que prometien restituir quan en fossin requerits per aquell. En altres casos, en lloc d'una determinada quantitat de diners, es donaren en comanda estris i altres béns mobles: així, Bertran Romeu i la seva muller subscrivien igual acta de comanda respecte d'un cup (amb una capacitat estimada entre 22-30 somades), un folladoret de sis somades, una arca «dolenta», una pica de pedra «ab son picho» per obrar sèu, dues bigues, un cairat vell, una somada de «tigell» de boix, una tau-la, un banc i tres caixes «sotils» (LBU, fol. 35 r. i ss.).

Havent seguit tots els passos que una operació d'aquest tipus requeria, el Consell requerí als creditors perquè donessin la seva conformitat. Els primers a respondre varen ser els preveres de la localitat. Un d'aquests, Francesc de Vacarisses, declarà que no donaria el seu consentiment si la major part de creditors no hi estava conforme. Altres preveres contestaren que abans calia consultar-ho a l'arquebisbe per tal d'obtenir-ne alguna llicència⁵⁵. A banda, es varen enviar diverses cartes als creditors foranis en destinació a Barcelona, Lleida, Tarragona, Reus, Sta. Coloma de Queralt, Querolt, etc., així com a l'abat de Poblet. També es notificà d'aquesta operació al veguer de Barcelona, Antoni de Torrelles. Aviat, però, sorgiren inconvenients de diversa índole. Així, alguns preveres beneficiats a l'església de Valls al·legaven, per exemple, que aquella cessió no s'havia fet *en deguda forma seguons dret, ús ni costum de la terra*⁵⁶. Per la seva part, els creditors barcelonins es queixaven de què el batlle de Valls no podia entremetre's en la qüestió pel fet que no era de la seva jurisdicció⁵⁷. Semblantment, un altre creditor forani, Joan Pellicer, protestà dient que el batlle de Valls no podia citar-lo al lloc d'Alió, puix que no hi tenia jurisdicció⁵⁸. Un altre tret que feien alguns creditors contra la universitat era que no tots els béns havien estat declarats; a més, segons el parer del procurador del lleidatà Berenguer Gallart, a Valls hi havia persones prou poderoses com per pagar tot el deute censal (*nam notorium est et indubitabile quod quindecim homines sunt ad minus in dicta universitate de Vallibus qui sunt potentes ad solvendum ac etiam ad luendum omnia censualia*), per la qual cosa titllava aquella cessió de fraudulenta, dient també que molts d'ells havien transportat els seus béns mobles en altres llocs en frau dels creditors. En definitiva, el resultat era que la suma de tots els béns «cessionats» no cobria el deute, que, com hem dit abans, era superior a les 22.800 ll. Enfront això, el síndic de la vila es defensava al·legant que la cessió era «legítima», de nou insistint en l'extrema pobresa de la vila amb termes dramàtics; *et propter extremam necessitatem et inpotentiam notoriam et egestatem et miserabilitatem dicte universitatis et eius singularium*. Respecte a les acusacions del procurador de Berenguer Gallart, l'esmentat síndic negava que s'haguessin transportat béns en frau dels creditors i donava la

⁵⁵ Com a creditors de Valls s'esmenten varis preveres a part del susdit Francesc de Vacarisses, com Joan Homiac, Pere Despuig i Mateu Vella; i, a part d'aquests, s'esmenta Ramon Cassenyac, com a procurador d'Arnau Balcells, de Pontils, i també un administrador del bací de les poncelles. Però encara n'hi havia alguns més que apareixen esmentats més endavant.

⁵⁶ *Ibidem*, fol. 277 v.

⁵⁷ *Ibidem*, fol. 276 r.

culpa de la pobresa dels vilatans a les contínues exaccions fiscals que havien estat suportant durant molt de temps⁵⁹. Respecte a la possibilitat de satisfer la cessió mitjançant els dots i drets de les dones, s'insistia altre cop en el caràcter legítim de l'operació. Finalment, tocant a la persona del curador (Guillem Ramon de Montoliu), es ratificava la idoneïtat de l'elegit, el qual rebia sengles qualificatius d'home probe i ric, considerant que en res podia perjudicar als creditors.

De fet, els censalistes que plantejaren més problemes en contra de la vila van ser els barcelonins, que en totes les seves reclamacions estaven amparats pel veguer de la seva ciutat. Aquests censalistes van exigir que la vila els fes lliurament d'ostatges, la qual cosa tingué l'oposició, no tan sols del representant de la vila, sinó també dels creditors de Valls⁶⁰. El veguer de Barcelona, a instàncies dels creditors d'aquesta ciutat, adreçà un comunicat al batlle de Valls perquè actués contra els prohoms de la vila i els seus béns a compte dels deutes pendents. En cas de no donar compliment a la seva requesta, l'esmentat els amenaçava de posar en execució cert dret de marca. Això no obstant, el síndic de la vila demanà al batlle que fes cas omís d'aquesta amenaça, puix que *talis marcha esset contra ecclesiam et iura ecclesie Terracone*. El batlle de la vila, que en aquest aspecte sembla actuar bastant a favor dels interessos de la vila, havia donat un termini de trenta dies perquè els creditors compareguessin a la seva cort per exposar tot el que volguessin dir en contra de la cessió i, així mateix, per donar la caució que requeria el curador. Es considerava, a més, que cap creditor havia donat prou arguments contra la cessió o contra la dita caució. Així i tot, cap dels creditors es presentà en el termini assenyalat, de manera que els de Valls consideraren que estaven facultats per tirar endavant l'operació. A partir, però, d'aquest moment no sabem quina fou, almenys a nivell tan puntual, la continuació i conclusió d'aquest afer judicial, ja que es registrava en un altre llibre que, malaura-

⁵⁸ *Ibidem*, fol. 284 v.

⁵⁹ Declaració feta amb aquestes paraules: *nam aliqui singulares dicte ville (...), propter crebras et continuas questies et tributa et exactiones quas a magnis temporibus citra habuerunt solvere propter credita et debita et onera dicte universitatis, venerunt ad tantam inopiam quod non habent aliquid unde solvant, etc.*

⁶⁰ Així, el prior del Carme, fent-se ressò de la postura d'altres creditors de la vila, s'adreçava al batlle advertint-li que no acatés el dit requeriment, ja que, si no, les persones i béns obligats en aquest procés quedarien fora del seu for o jurisdicció. També era contrari a les requestes dels creditors de Barcelona i de Lleida davant el fet que els deutors haguessin de recórrer totes les corts on els creditors els citaven, puix que tal cosa crearia confusió i seria tremendament perjudicial (fols. 298 v.-299 v.). En definitiva, volien que el batlle fos l'únic jutge competent en la qüestió i no la cort de Barcelona, de Lleida o

dament, no s'ha conservat⁶¹. Podem anotar, en tot cas, altres episodis relatius a la mateixa problemàtica, que afectà les relacions entre la universitat de Valls i les altres viles del Camp. Atesa la difícil situació que hem descrit fins aquí, s'havia arribat a un punt en el que aquella no podia respondre a les obligacions que tenia contretes a nivell intercomunitari. Així, a l'octubre del 1406 l'Oficial de Tarragona, a instància dels representants del Camp, que es queixaven pel fet que els de Valls refusaven pagar en una talla repartida entre tots ells (pertocant a Valls 22 ll. i mitja), instà al curador a satisfer aquella suma dels béns i diners que tenia al seu càrrec⁶². Com es veu, la quantitat reclamada no era important i segurament s'hauria pogut pagar de la forma indicada, si no fos per la situació tan especial que es vivia a la vila de Valls.

El procés sostingut amb els creditors barcelonins conduí a d'altres mesures de força, que podien ser pitjors que l'amenaça de marca a la qual es feia al·lusió abans. A principis del 1407 ens consta que diversos prohoms de Valls (un total de trenta) van ser retinguts a Barcelona com a ostatges, segons el que ja havien estat reclamant els creditors de la ciutat des de l'inici del procés. Com apareix anotat a la clavaria d'aquest any, calgué trametre diverses quantitats a Barcelona per al manteniment d'aquests trenta presos *car no podien viure de l'aire del cel*⁶³. Durant aquest any es registren nombroses anades a Tarragona per tractar amb el paborde (Seu vacant) sobre la qüestió dels presos⁶⁴. Un altre gestió duta a terme fou escriure a diverses personalitats perquè intercedissin davant el rei a favor d'aquells homes⁶⁵. La manutenció dels presos, així com les despeses

d'altres llocs, segons les pretensions dels creditors foranis.

⁶¹ El llibre en qüestió fineix al foli 238 amb la indicació següent: *iste processus continuatur cum alia parte eiusdem que incipit «Die lune que fuit XVII die madii et cetera».*

⁶² AHAT, Registra Negotiorum (1406-07), c. 6, n.º 15a, fol. 59 v.; 20-X. Per altra banda, a propòsit d'un onzè establert a Reus el 1406 (coetàniament, per tant, a la crisi que es produïa a Valls) els jurats d'aquesta vila manifestaven ésser sabedors del que estava succeïnt a Valls a l'hora que arbitraven mesures per tal de no seguir la mateixa sort: *que la dita vila de Reus és molt carregada de molt e diversos deutes que deu e és obligada, a la qual cosa si no si proveix (...) poran-se'n seguir gran dapnatge e vergonya a la dita universitat he als singulars d'aquella, presents he sdevenidors, que auran a fer axí con han fet alguns lochs del Camp, specialment Valls, la qual cosa déu no vulla que la dita villa venga a tant gran vergonya e minva, etc.*; AHCR, Comunitat de Preveres, carpeta 5.5., full solt; 1-IV.

⁶³ AHCv, Clavaria, 1407/08, fol. 13 r. Entre aquests presos hi havia el clavari de la vila, per la qual cosa calgué endossar l'administració comptable a un altre prohomo.

⁶⁴ En una ocasió es diu de parlar amb el paborde de «les malvades obres» que el veguer, els consellers i els creditors de Barcelona els feien en relació amb els presos; AHCv, Clavaria, 1407/08, fol. 12 v.

⁶⁵ Cartes trameses, per exemple, al comte de Cardona, que estava a València; AHCv,

judicials i les estades o missatgeries realitzades a diversos llocs, van generar una activitat frenètica en qüestió de talles o d'altres col·lectes destinades a reunir els diners necessaris. En absència, però, dels marits, es féu contribuir a les seves dones, d'aquí les al·lusions que es fan al «prest» que les dones havien fet «per defensa de la cosa pública»⁶⁶.

De tota manera, a mitjan de 1407 ja s'estava en vies d'arribar a una entesa amb els creditors (o almenys amb alguns d'ells) i de solucionar el contenciós amb els creditors barcelonins. A principis de juny s'estava gestionant una reducció (no s'indica a quin for) del censal que rebia el lleidatà Berenguer Gallart (un dels principals creditors), al·legant que els altres ja havien fet reduccions a raó del 40 mil per mil⁶⁷. Com recordarem, tal era el for que la vila havia reclamat des d'abans de la cessió. Calia, però, aconseguir un pacte que fos ratificat per tots o la major part dels

Clavaria 1407/08, fol. 17 r. Cal tenir present que en aquell moment s'estava en procés de designar un nou arquebisbe. Davant això, els cònsols de Tarragona varen fer gestions proposant que la Mitra fos ocupada per Pere de Cardona, qui devia ser germà d'aquell altre. Considerant que podia influir d'alguna manera, la vila de Valls li trameté també un memorial en el qual feien responsables de la situació actual als qui havien estat titulars de la senyoria: *com en temps passat aquesta terra fos estada derruïda e malmenada per flaqua senyoria, e esta vila, més que més, en tant que havia hauïda a fer cessió de béns; ibíd.*, fol. 14 r. Tocant, d'altra banda, a la demanda que el paborde de la Seu (en qualitat de regent) va fer a les viles del Camp per tal d'nstituir algunes almoines amb les quals poder redimir els captius de Barenys (lloc que havia estat despoblat després d'haver sofert un atac sarraí des de mar), responien els de Valls que no calia que els fessin tals requeriments, *car nosaltres prou érem en captivitat posats; ibíd.*, fol. 16 r. L'autor d'aquesta frase dóna una idea molt gràfica de l'estat d'ànim en què es trobaven els seus conveïns.

⁶⁶ En el mateix llibre s'anota la nòmina de 37 dones (cap de les quals figura que fos vídua) contribuïnt per quantitats que oscil·len entre un mínim d'1 sou i un màxim de 6 ll. 6 s. 8 d.; AHCV, Clavaria, 1407/08, fol. 6 r.-v. Aquesta talla devia ser taxada per mans, o sigui, establint diferents quotes segons uns nivells prefixats de la riquesa declarada per cada contribuent. Ja amb anterioritat a la cessió (el juny del 1405) s'estipulava una graella sobre les contribucions de les dones. En concret, es fixaren set nivells diferents a partir del que tinguessin anotat a les valies, cosa que s'acompanyava de les quotes de contribució que també indiquem tot seguit: per menys de 500 s., 3 s.; entre 500-1.000 s., 4 s.; entre 1.000-3.000 s., 6 s.; entre 3.000-4.000 s., 7 s.; entre 4.000-5.000 s., 8 s.; entre 5.000-8.000 s., 10 s.; i, per més de 10.000 s., 15 s.; AHCV, Llibre Gros, fol. 59 r.-v. Per consegüent, ja abans del 1407 s'estaven collint altres talles en base a aquesta graella o en base a d'altres similars, però d'acord amb la riquesa de cada una, o sigui, *del lur dot e spoli e altres drets que hagen en e sobre los béns de lurs marits*, com es declara a la referida font. També a Vilaverd s'havia fet una cosa semblant, a propòsit de la cessió que les dones van fer de llurs aixovars i altres drets que tenien per compte dels seus matrimonis; cf. F. CORTIELLA, *Història de Vilaverd*, p. 143.

⁶⁷ En igual sentit es varen fer tractes amb l'abat de Poblet, o sigui, per «relexar» les

creditors. A la segona quinzena de juny s'acordà de convocar els creditors (dels quals, amb tota seguretat, quedaven exclosos els barcelonins) amb la intenció d'arribar a un compromís, fet que havia de tenir lloc al Pla de Santa Maria⁶⁸. Dissortadament, desconeixem el contingut del conveni (que no hem localitzat a l'Arxiu de Valls, malgrat els diversos trasllats que es van fer del mateix), però no creiem anar gaire errats si diem que es fonamentaria en la fixació d'un mateix for de reducció (pressumiblement, al 2,5%) per part de tots aquells que van subscriure l'acord⁶⁹. Posteriorment, es van dur a terme diverses negociacions per tal que els postulats d'aquest conveni fossin acceptats pels altres que no havien pres part en aquest acord i que eren, justament, els més reticents a cedir un sol mil·límetre. Sabem que a Lleida hi havia dos eclesiàstics actuant a favor de la vila que en nom d'aquesta van intentar convèncer tant a Berenguer Gallart com a l'abat de Poblet per reduir els seus censals a la dita raó i per aconseguir també alguna rebaixa sobre les pensions degudes. Berenguer Gallart era, de fet, un dels que més obstacles estava posant a les reclamacions de la vila. El problema era que, si aquest no feia el que la universitat li indicava, es corria el risc de què fossin anul·lats els capítols que s'havien fet amb els altres creditors⁷⁰. Entretant, continuaven els problemes amb els creditors barcelonins i amb els consellers de la ciutat comtal, amb els quals es van mantenir diverses entrevistes a fi de propiciar alguna entesa. Tanmateix, l'actuació d'aquests no podia ser més inflexible en aconseguir que la universitat de Valls fos condemnada a pagar certa quantitat (en concret, 25 florins) en concepte de multa, i, així mateix, a satisfer totes les pensions degudes⁷¹. Sembla que arran d'aquesta condemna, els prohoms retinguts a Barcelona van quedar en llibertat⁷². Després d'això, cal suposar

pensions degudes; AHCV, Clavaria, 1407/08, fol. 20 r.

⁶⁸ A tenor, però, de les citacions fetes abans, a l'acte només van ser convocats alguns creditors: els de Vilafranca, Lleida, Vila-rodona, Sant Jaume dels Domenys, Puigtinyós, el Pinetell, Forès, Guialmons... així com els preveres de Santa Coloma de Queralt i l'abat de Poblet. Les negociacions van tenir lloc a l'església major de la referida població. En representació dels creditors actuaren Ramon Pellicer (de Vilabella) i Bernat Simon, del lloc de Glorieta; AHCV, Clavaria, 1407/08, fols. 21 v. i 22 v.

⁶⁹ A l'agost els representants municipals s'entrevistaven amb els creditors tarragonins per tal que s'avinguessin a fer una reducció igual que els altres; AHCV, Clavaria, 1407/08, fol. 30 v. Tocant als creditors barcelonins, ens hi hem de referir més avall.

⁷⁰ AHCV, Clavaria, 1407/08, fols. 28 v.-29 v. De fet, no era l'únic cas problemàtic, ja que hi havia altres creditors que es mostraven reticents a reduir les seves pensions. Podem esmentar el cas de Pere Sistarer, del lloc del Pinetell, el qual finalment hauria claudicat, ja que es fa constar una anada a Alcover per reduir el seu censal; *ibíd.*, fol. 37 v.

⁷¹ AHCV, Clavaria, 1407/08, fols. 25 r. i ss.

⁷² No feia molt d'aquest fet que la vila trameté 25 ll. a Barcelona, en aquest cas per

que no s'hauria tardat gaire temps a assolir algun acord amb aquests creditors⁷³.

En suma, arran del conveni al·ludit i de les sentències promulgades es devia posar fi també a l'administració dels béns «cessionats», que funcionà mentre es mantingué la situació de fallida⁷⁴. Ara bé, els pactes establerts amb els creditors haurien tingut importants conseqüències de cara a la reestructuració del sistema financer de la vila i a l'establiment de certes mesures de caire fiscal per fer front a totes les obligacions concretes envers els creditors. Si més no, els canvis que comentarem en el proper apartat s'haurien fet segons les directrius marcades en aquest pacte, que en part havia de suposar transferir el control de les finances a mans dels creditors, segons el que també s'observa en altres localitats abocades a situacions crítiques⁷⁵. Cal veure, doncs, quines varen ser les mesures adoptades d'ençà aleshores per tal d'aconseguir el redreç de les finances i quins varen ser els canvis que conduïren a un sistema financer parcialment renovat, atés que

pagar el carcellatge dels trenta presos; AHCV, Clavaria, 1407/08, fol. 34 r.

⁷³ Ens consta que, ja amb anterioritat al conveni signat amb els altres creditors, el paborde i el Capítol de la Seu havien estipulat uns capítols amb els consellers de Barcelona, cosa que aleshores fou objecte de rebuig per part dels vallencs en considerar que tals capítols eren perjudicials als seus interessos; AHCV, Clavaria, 1407/08, fols. 17 v.-18 r. No sabem què fou l'acordat finalment amb els creditors barcelonins, tot i que sembla que es va establir un acord independentment dels altres, paral·lelament o fins i tot anticipadament. No en va, en un moment anterior al mateix conveni es feia distinció entre els capítols dels creditors de Barcelona i els que s'estaven gestionant amb els creditors circumveïns.

⁷⁴ Tot i així, fins almenys el 1409 seguim trobant notícies dels contactes mantinguts per la universitat amb Guillem Ramon de Montoliu. Per exemple, el juliol del referit any es reclamava la seva intervenció per signar com a testimoni en la reducció de varis benefets; AHCR, Clavaria, 1409/10, fol. 67 r.

⁷⁵ A la ciutat de Mallorca es va fer una concòrdia amb els creditors que suposà cedir-los el control del sistema financer en virtut de l'anomenat Contracte Sant signat el 1405 i amb la creació d'una institució (l'anomenada Universal Consignació) que era controlada pels creditors. El pagament de les pensions es faria a partir dels ingressos obtinguts de les imposicions, amb prelació a favor dels censalistes catalans. Els diners de les imposicions serien lliurats a un clavari designat pels mateixos creditors. Aquest Contracte Sant roman-dria vigent fins a l'extinció del deute públic o fins que es recuperés un nivell que justificés la supressió de la Consignació; sobre això, R. URGELL, *Dinàmica del deute públic cit.*, pp. 677-78. Un procés semblant s'observa, encara que molt més tard, a Tarragona on, arran de la Concòrdia establerta amb els creditors el 1465, es nomenà una comissió mixta de tres representants (un de la ciutat, un dels creditors i un del Capítol) encarregada de controlar les finances municipals, sobretot en tot el concernent al pagament de les pensions de censals, amortitzacions i pagament d'endarreriments; cf. F. CORTIELLA, *Una ciutat*,

l'anterior arrossegava massa problemes i, a més, havia estat ineficaç a l'hora d'evitar el daltabaix.

6. EL REDREÇ DE LES FINANCES A PARTIR DEL 1408

Com a resultat de la situació tan apurada en què es trobava la vila durant aquells anys, es va dur a terme una reorganització de l'administració financera mitjançant el desdoblament de la clavaria. Efectivament, a partir almenys del 1408 veiem funcionar dues clavaries: una de censals, encarregada de pagar les pensions; i una altra dita comuna, destinada a cobrir les restants despeses de la vila⁷⁶. Una bona part dels ingressos disponibles, és a dir, la major part de les imposicions i altres ingressos menors (ocasionalment també algun dotzè), varen quedar assignats al pagament de les pensions, segons queda reflectit en les dues úniques clavaries de censals que s'han conservat (1410 i 1412). La talla ordinària, així com algunes imposicions (preferentment els herbatges) i les restes degudes d'anteriors anys van ser consignades a les clavaries comunes, totes les quals registren un volum bastant menor a les altres⁷⁷. Òbviament, la creació d'una clavaria de censals responia a l'interès dels creditors per assegurar-se millor el cobrament de les seves pensions. La intervenció dels creditors en els assumptes concernents a les finances municipals (a falta, doncs, dels capítols on es devia clarificar la nova administració financera de la vila) es palesa en posteriors actuacions, com ara en el vist-i-plau que

pp. 179-180.

⁷⁶ En altres llocs es donen desdoblaments de clavaries obeïnt, en principi, a criteris de major eficiència en la gestió de les finances, i com a reflex, si més no, del volum que havia adquirit el deute públic a partir de cert moment. A Girona, per exemple, ja des del 1386 es desdoblà la comptabilitat municipal entre una clavaria dita de les imposicions (en tant que recurs assignat al pagament de les pensions de censals, o a la seva eventual amortització, i també a la satisfacció dels salaris dels principals funcionaris) i una altra dita dels jurats, que administrava les restants fonts de finançament; cf. Ch. GUILLERÉ, *Fiscalité et société à Gérone au XIV siècle*, dins M. SÁNCHEZ / A. FURIÓ (Comp.), *Actes del Col.loqui «Corona, Municipis i Fiscalitat»*, pp. 378-79. També a València es veu funcionar una clavaria de censals, a més d'una altra de quitaments, ambdues independentment de la clavaria comuna; cf. A. FURIÓ, *Crédito y endeudamiento cit.*, p. 516; R. FERRERO MICÓ, *La hacienda municipal de Valencia durante el reinado de Carlos V*, València, 1987.

⁷⁷ Durant el període de desdoblament, que aniria des del 1406 fins al voltant del 1415, s'han conservat bastants volums de clavaria, tots els quals han estat analitzats al detall a la nostra tesi (J. MORELLÓ, *Fiscalitat i finances*, pp. 849-863 i 955-966), si bé la majoria són de clavaries comunes (1407/08; 1408/09; 1409/10; 1410/11), i només dues, com hem dit, ho són de censals: la de 1410, que es conserva íntegra, i la de 1412, en

els fou sol·licitat el 1408 tocant a l'establiment d'un dotzè. Això constituïa una de les principals novetats de la fiscalitat practicada després de la fallida. El producte d'aquest impost havia de servir per lluir censals donant prioritats als que rebien els creditors foranis. Els mateixos creditors podrien intervenir en l'arrendament d'aquest dotzè. D'altra banda, els diners de les imposicions havien de servir per a pagar els anuals; el que sobrés, si així s'esqueia, seria destinat a fer lluïcions. Inversament, el que faltés, si les imposicions no eren suficients per pagar les pensions, seria cobert amb els diners procedents del mateix dotzè⁷⁸. Aquest control de les finances locals, per part dels creditors, es continua posant de manifest, per exemple, en els nomenaments de les persones que havien d'administrar la clavaria⁷⁹, així com en la realització d'algunes vendes de censals, com hem constatat per al 1417⁸⁰, o en l'establiment d'un altre dotzè (el 1421/22) i encara en actuacions molt més tardanes⁸¹. Un altre aspecte és el tutelatge i supervisió que la senyoria mantingué sobre la vila en totes les qüestions del govern local encaminades a millorar la situació o a fer viable determinades estratègies financeres que ara seria massa prolífic d'explicar.

Paral·lelament, es varen fer nombrosos tractes amb els creditors per tal d'anar pagant els endarreriments, a més de gestionar reduccions del tipus d'interès⁸². Ja el 1408 es declarava que la universitat havia dismi-

aquest cas només per la part de les rebudes.

⁷⁸ AHCv, Pergamins, n.º 254. De fet, ja des de l'agost del 1407, quan feia molt poc temps dels acords establerts amb els creditors, es començà a recaptar un dotzè (o tall), potser el mateix que en aquest moment (4-II-1408) era objecte d'aquests pactes.

⁷⁹ El gener del 1409 era citat a la vila el procurador dels creditors per poder fer l'acte de lliurament dels capítols de la clavaria (de la de censals, se suposa) i per fer l'absolució a l'anterior clavari; AHCv, Clavaria, 1408/09, fol. 32 r.

⁸⁰ Aquest any es demanava permís al procurador dels creditors (el ja esmentat Ramon Pellicer de Vilabella) per manllevar 500 ll. d'una marmessoria; AHCv, Clavaria, 1417, fol. 39 r.

⁸¹ Així, durant l'anyada 1421/22 es fa al·lusió a certa avinença feta amb el procurador dels creditors (el mateix d'abans) per haver donat llicència a la vila de poder arrendar el dotzè i també per haver revisat el compte de les imposicions; AHCv, Clavaria, 1421/22, fol. 19 r. El control, per part creditora, sobre les imposicions continuava existint en època més tardana, com el 1485: en efecte, aquest any diversos arrendataris de les imposicions signaven debitori, no pas a favor del clavari de la vila, sinó a favor de Pere Jover, en tant que procurador dels creditors; AHCv, Manuals, 1485, fol. 14 r. i ss.

⁸² Per exemple, en el pacte que es féu el 1417 amb Poblet, en virtut del qual es pagà al bosser del monestir un total de 97 ll. 3 s. 4 d. (feta reducció al 3,3%) per anuals deguts de temps passat, quantitat que s'havia de pagar en quatre tandes; AHCv, Clavaria, 1417, fol. 38 r. El mateix registre anota diverses anades a llocs on hi havia domiciliats alguns creditors de la vila per fermar (subscriure) reduccions de censals. El 1430 es féu avinença amb el convent del Carme (de la mateixa vila) sobre les pensions degudes de tres anys i mig, acordant

nuït la meitat dels anuals a causa de les reduccions practicades. Tanmateix, aquesta afirmació, de poder interpretar-se així, no la veiem reflectida a partir de les informacions disponibles⁸³. Considerant que el 1408 era massa prematur per haver obtingut millores tan substancials, sembla, de tota manera, que, als ulls dels coetanis, es respirava ja un cert optimisme respecte del redreç que tot just s'estava iniciant i pel qual es treballà amb afany durant els següents decennis. Així, del que no hi ha dubte és de la intensa activitat desplegada d'ençà aleshores en matèria de reduccions de censals, tal i com es veu reflectir, no sols en els volums de clavaria, sinó també en els capbreus conservats per a la primera meitat del segle XV, on se solen indicar totes les modificacions i canvis operats sobre la quantia de les pensions que havien de satisfer-se, amb quanties progressivament rebaixades. Per aquesta via, es van arribar a fer reduccions al 2,5% (40 mil per mil) —tal com s'hauria pactat amb els creditors arran de la fallida— o fins i tot per menys; així, el 1435 ja s'estaven practicant reduccions al 2%, 1,6% i 1,25%⁸⁴. L'amortització de censals, en canvi, sembla haver estat menys habitual durant aquests anys. Tot i que ja el 1408/09 i el 1410/11 registrem algunes lluïcions en els corresponents exercicis de clavaria, no fou sinó més tard quan es va començar a endegar un veritable pla d'amortitzacions (amb la corresponent aprovació senyorial): això succeí pels volts del 1425, quan es fixà una quantitat anual destinada a realitzar lluïcions de censals, quantitat que havia de ser sufragada a partir de la recaptació d'un milanar de blat, que era una talla satisfeta en espècie, o, més concretament, en cereal⁸⁵. Ens consta,

de satisfer pagues dobles (una per la pensió deguda, una altra per la pensió corresponent a l'any) fins a liquidar tot el deute; a més, la universitat restava obligada a pagar també certa quantitat per les despeses ocasionades pel retard; AHCV, Llibre Gros, fol. 118 r.

⁸³ Així es declara almenys a AHCV, Pergamins, n.º 255. Però un altre possible interpretació és que es referís, no pas al volum del deute, sinó al nombre de pensions reduïdes. De fet, en els volums de clavaria de 1408-09 i 1409-10 hi ha moltes referències a la reducció dels tipus d'interès dels censals o a d'altres arranjaments establerts amb els creditors tocant als anuals no satisfets («cessats») durant els anys més crítics.

⁸⁴ A partir del capbreu corresponent a aquest any; AHCV, Llibre Gros, fols. 180 r.-185 r. D'un total de més de setanta pensions, queda indicat en vuit casos que s'havia feta reducció a l'1,6%. En altres quatre, consta una reducció a raó del 2,5%. Hi ha, però, 11 censals sobre els quals es féu una reducció al terç, cosa que implicava descomptar una tercera part al muntant de la pensió vella. De tota manera, hi ha moltes més pensions sobre les quals s'havien fet descomptes, si bé a la font utilitzada ja no es precisa de quina forma.

⁸⁵ Però taxada, com les talles, en base a la riquesa declarada a les estimés. En aquest sentit, parlem d'un impost híbrid entre les talles sobre el patrimoni i els onzens o impostos sobre la renda. De fet, la forma com es taxà el dotzè establert el 1407 al qual ja hem fet al·lusió (a l'igual que d'altres establerts més tard) presenta totes les característiques de les talles posteriorment anomenades milanars. Per a més informació sobre aquesta modalitat fiscal: J. MORELLÓ, *Fiscalitat i finances*, p. 573 i ss.

per exemple, que el 1429/30 hi havia 250 ll. destinades a fer lluïcions⁸⁶. Així, mentre que els diners de les impositcions serviren bàsicament per pagar les pensions, el producte dels milanars (una font d'ingressos que esdevenia regular en substitució, en certa manera, de les antigues quèsties) va servir per dur a terme les lluïcions en funció de la quantitat prefixada cada any. També cal tenir en compte que durant aquest període començà a actuar un «remedor» de censals, que, a més de negociar amb els creditors i de redimir, quan s'esqueia, alguns dels censals que rebien sobre la universitat, també s'ocupà de pagar les pensions dels barcelonins, en aquest cas a partir de l'ingressat per mitjà de les impositcions.

Certament, durant aquest període es varen fer algunes lluïcions (a partir, en principi, del que es recaptava dels milanars), tot i que a nivell quantitatiu no es tracta de capitals gaire importants. En base a les informacions obtingudes dels exercicis de clavaria, coneixem algunes de les lluïcions practicades: així, el 1417 s'amortitzaren, segons sembla, poc més de 240 ll.; el 1421/22, poc més de 166 ll.; i el 1423/24 prop de 350 ll. (quantitat que hem de posar sota interrogant i que podria reduir-se a només 148 ll.). Ens consta que alguns d'aquests censals, sinó la majoria, van servir per redimir altres que tenien estipulats un tipus d'interès major. En els exercicis pertanyents a la darrera època seguim observant la continuació del procés amortitzador de rendes: el 1444/45, per un import de més de 240 ll.; i el 1457/58, per 100 ll. No es tracta, per tant, de quantitats molt importants, però gràcies a aquestes lluïcions (i de moltes altres que no coneixem) s'aconseguí rebaixar l'endeutament fins a nivells més tolerables, cosa que s'expressa en una important davallada de l'ordre del 67-68% entre el 1406 i el 1460 (segons els totals obtinguts dels capbreus de censals). Aquestes lluïcions es van fer, preferentment, sobre els censals pertanyents a foranis (sobretot de barcelonins, com es fa palès en una primera etapa), d'acord amb el que devia constituir un objectiu primordial en la política de sanejament⁸⁷. Així, la progressiva retracció dels censalistes foranis ajudaria a fer més suportable la càrrega censal⁸⁸.

⁸⁶ AHCv, Clavaria, 1429-30, fol. 33 r.

⁸⁷ En el cas de Reus, ja des de finals del segle XIV s'observa una pèrdua en importància dels censalistes foranis a favor dels locals; cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i finances*, p. 679. No en va, un dels criteris de la política d'amortització local va consistir en redimir en caràcter prioritari els censals que rebien els foranis. El mateix criteri de reemplaçament dels censals de foranis per altres adquirits de prohoms locals ha estat observat pel cas de Tarragona ja en el darrer terç del segle XIV; cf. F. CORTIELLA, *Una ciutat*, p. 219.

⁸⁸ Com indica Pau Viciano en el cas de Castelló, la substitució de censalistes forasters per locals era una estratègia avantatjosa en diversos aspectes: per tal de simplificar els tràmits en el pagament de les pensions (salaris, dietes); i, sobretot, per tal d'afavorir els mem-

No hi ha dubte, doncs, que tals amortitzacions, ja fossin totals o bé parcials (per mitjà de reduccions), van tenir bons resultats de cara a aconseguir una progressiva disminució del muntant global de les pensions, tal com podem veure reflectit a partir també de les comptabilitzacions realitzades sobre els llibres de clavaria de la primera meitat del segle XV i fins una mica abans d'esclatar la Guerra Civil. Així, en el període comprès entre el 1410 i el 1457 s'observa un descens en el volum de les pensions satisfetes, tan sols contradit per l'exercici del 1429/30, que experimentà un lleuger augment, probablement ocasionat per les noves emissions de censals realitzades els anys precedents. Sembla que la davallada del deute va tenir dos moments especialment destacats, l'un a la dècada de 1410 (d'aquí la reducció del 28% entre 1410 i 1417) i l'altre a la de 1430 (d'aquí el 39% que es registra entre el 1429/30 i el 1444/45).

Quadre 4 El deute censal a partir del 1410

Exercici	N.º de pensions	Volum d'endeutament ll. / s. / d. / m	Tendència %
1410	78	1.254 / 18 / 9	
1417/(18)	78	898 / 16 / 3	-28,4
1421/22	85	722 / 15 / 6	-19,6
1423/24	71	617 / 13 / 5	-14,5
1429/30	81	649 / 2 / 3	4,9
1444/45	69	395 / 8 / 9	-39,1
1457/58	73	384 / 9 / 2 m	-2,8

Aquesta disminució dels muntants de les pensions també s'observa a partir dels capbreus corresponents al segle XV. Segons aquesta altra font d'informació, podem veure que la proporció del que es transferia als censa-

bres del propi grup dirigent que formaven part del col·lectiu de censalistes, amb els quals es podia esperar, al seu torn, una actitud més receptiva a l'hora de negociar rebaixes i condonar els deutes pel fet d'estar sotmesos a l'autoritat municipal i ser més sensibles a les cries de la solidaritat veïnal; cf. P. VICIANO, *Ingrès i despesa*, p. 662.

listes foranis es mantenia molt alta, malgrat la tendència a disminuir en favor dels locals, però no fins al punt d'haver invertit la balança⁸⁹. En qualsevol cas, aquesta tendència va connexa amb les prioritats donades a la política sanejadora.

Quadre 5 La càrrega censal segons els capbreus del segle XV

Any	Càrrega censal		
	Totals ll. / s. / d.	Foranis %	Locals %
1406	1.298 / 1 / 6	70	30
1427/28	746 / 7 / 4	72	28
1435	426 / 17 / 4	61	39
1460/61	420 / 19 / 7	55	45

El nombre de pensions, en canvi, no sembla haver disminuït gaire, sinó més aviat el contrari (vegeu l'indicat al quadre 4), de manera que durant tot el període es mantingué un nombre força elevat. Així, malgrat la davallada del volum de les pensions satisfetes (que hem d'atribuir més aviat al gran nombre de reduccions practicades sobre el tipus d'interès o d'altres rebaixes consentides pels creditors), el nombre elevat de pensions continuà sent la tònica dominant de les finances de Valls. En bona part, malgrat alguns canvis, els creditors de la vila seguien sent —a mitjan segle XV— els mateixos que a principis de segle. Per altra banda, el control que aquests creditors exercien sobre les finances encara es feia notar en època tan avançada com en el darrer terç del segle XV⁹⁰.

⁸⁹ En altres localitats, la importància dels censalistes foranis fou fluctuant, depenent del període considerat. En el cas de Reus, per exemple, el numerari que marxava fora vila per mitjà de les pensions de censals anà minvant al llarg de la primera meitat del segle XV, fet que s'adiu amb l'eficàcia de la política de sanejament duta a terme en aquesta localitat. Aquesta tendència, però, s'invertí a la segona meitat, de manera que, entre 1455 i 1480, el que es pagava als foranis (sempre en relació amb el volum de les pensions satisfetes) passà d'un 31% a un 46,5%; cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i finances*, p. 686.

⁹⁰ En una nota anterior ja hem fet referència a l'existència -el 1485- d'un procurador dels creditors com a perceptor dels diners dels arrendaments de les impositions. De tota manera, no podem descartar que durant la segona meitat del segle XV s'haguessin fet nous pactes amb el col·lectiu de creditors, a part, doncs, dels establerts individualment.

A més curt termini, les conseqüències de la crisi financera que hem descrit es poden observar en la davallada del nombre de focs, que es reduí a només 228 segons el fogatjament realitzat el 1414 (la xifra correspon al conjunt de la vila i als poblats del terme)⁹¹, cosa que en bona mesura avala la reducció practicada de forma arbitrària uns anys abans, quan la contribució de la vila es fixà en 200 o menys focs. Vist així, tampoc semblen fora de lloc les lamentacions dels portaveus locals quan feien al·lusió, en el moment de la fallida, a la pobresa de la vila i a la disminució de la població. D'ençà aleshores, la progressiva recuperació de les finances locals va anar acompanyada d'altres mesures encaminades al redreç de la vila, com fou la política d'enfranquiment amb la qual es pretenia atraure nous pobladors. Així, la necessitat de comptar amb un major nombre de contribuents per sostenir les càrregues de la vila i fer front a les obligacions amb els creditors, i la necessitat, d'altra banda, de tornar a impulsar algunes activitats econòmiques, eren qüestions que estaven en el punt de mira de les noves franqueses atorgades a partir del segon quart del segle XV per mitjà de les quals s'oferien avantatges fiscals aparentment més generosos del que havien estat fins aleshores. Efectivament, les franqueses atorgades a partir del 1426 ho varen ser per períodes de vint anys (l'habitual havia estat de deu anys); malgrat això, els beneficiaris només quedaven deslliurats dels béns mobles, de manera que també havien de contribuir pels immobles així com pels censals que rebien. D'acord amb aquestes condicions, s'aconseguí l'establiment a la vila de nous pobladors amb un règim de contribució especial⁹². Tanmateix, el cert és que la població d'aquesta vila restà gairebé estabilitzada durant tota la centúria. A les acaballes del segle XV, a propòsit del nou fogatjament realitzat el 1496, Valls registrava 243 focs, amb un increment, doncs, de només 15 focs, malgrat els més de vuitanta anys que havien transcorregut d'ençà la confecció del darrer recompte⁹³. En suma, la crisi financera característica del municipi baix-

⁹¹ Cf. J. MORELLÓ, *El fogatjament del 1414 als pobles de la comuna del Camp de Tarragona*, «Miscel·lània de Textos Medievals», 7 (1994), pp. 591-628.

⁹² Aquests enfranquits també són inscrits en els llibres d'estimes d'aquesta època, anotats pels béns pels quals havien de contribuir, a banda d'indicar el període de gaudi o d'altres informacions relatives a la franquesa atorgada. L'establiment de franqueses per vint anys es recull a AHCV, Llibre Gros, fol. 170 r.-v.

⁹³ En la relació dels inscrits, però a banda i al final de tot, figuren algunes «persones necessatioses» (un total de 14) que normalment no contribuïen en els càrrecs de la vila, tot i que sí ho haurien de fer en aquell fogatge; cf. J. IGLÉSIES, *La població de les vegueries de Tarragona, Montblanc i Tortosa, segons el fogatge de 1496*, Reus, 1987, pp. 174-178. També cal fer notar la reducció dels poblats del terme a només tres, a causa de la desaparició (?) d'Espinavessa.

medieval no es desdiu gens ni mica de la recessió demogràfica (i també econòmica) que caracteritza aquesta època. En el cas de Valls, a diferència d'aquelles viles que no van passar per moments tan difícils, es va haver de lluitar amb més tenacitat i esforç per tal de superar totes les adversitats.

ANNEX :

L'EMISSIÓ DE CENSALS A VALLS ENTRE 1335 I 1420

